„אָרט“־ידיעות

(וואַרשטאַט און אַקער)

אַרויסגעגעבן פון דער צענטראַל־פאַרוואַלטונג פונם
פאַרבאַנד פאַר מלאכה און ערד־אַרבעט בא יידן («אָרט»)
Verband-„ORT“, Berlin W 57, Bülowstraße 90, Telefon: Lützow 4986-88

Nr. 11 — בערלין, נאָוועמבער 1929 — V-טער יאָרגאַנג

די «רהיינמעטאַל» שרייבמאַשין

איז אַן ערשטקלאַסיקער פּראָדוקט פון דער דייטשער שרייבמאַשין־אינדוסטריע

זי פאַרקערפּערט אין זיך דעם סך־הכל פון דער גאַנצער
ערפאַרונג פון דער מאָדערנער שרייב־מאַשין־טעכניק
די גרעסטע איינפאַכקייט ביי דער העכסטער פולקומענקייט פון דער קאָנסטרוקציע
פּרעמירט אויף אַ רייע אויסשטעלונגען דורך גרויסע פּרייזן און גאָלדענע מעדאַלן.

Rheinische Metallwaren- u. Maschinenfabrik Sömerda A.-G., Sömerda-Erfurt.

ספּעציעלע פאַבריק פאַר קוואַליטעט־נאָדלען

Georg Printz & Cie. Aachen

געגרינדעט 1840

גיט אַכטונג אויף אונזערע וועלט־באַ־
קאַנטע פאַבריק־מאַרקן, אונטער וועלכע
מיר שטעלן צו אין משך פון לאַנגע יאָרן
אונזער קוואַליטעט־פּראָדוקציע
אויפן מאַרק

בליץ־נאָדלען

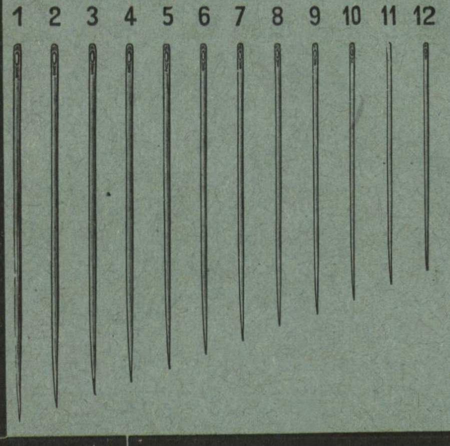

אַחוץ בליץ־נאָדלען און מאַשינען־נאָדלען
פאַבריצירן מיר כלערליי

נאָדלען פאַר האַנטאַרבעט

האַפט־נאָדלען
צירעוואַניע־נאָדלען
זעק־נאָדלען
מאָדיסטן־נאָדלען
פעלץ־נאָדלען
אויפּצי־נאָדלען
פּערל־נאָדלען א. א. וו.

מאַשינען נאָדלען
ראַד/אַנקער

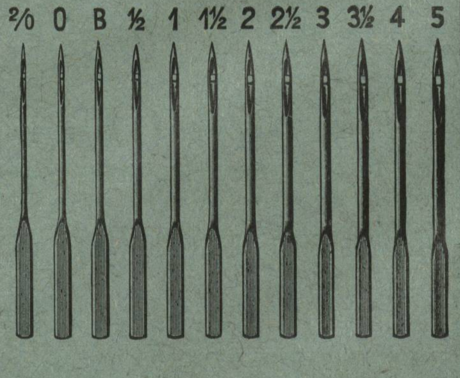

אין פּרימאַ־קוואַליטעט צו גינסטיקע פּרייזן
גוטע געצייג גאַראַנט. לייכטע ניי־אַרבעט

AEG-
ELEKTRO-WERKZEUGE

האנט־ און טיש־ בארמאשינען
שלייף־מאשינעס, עלעקטרישע
קיך־מאשינעס, לופט־פומפעס פאר
אויטאמאבילן, אוניווערסאל־האלץ־
באארבעטונג־מאשינעס, הויז־וואַ־
סער־פומפעס **AEG**

Allgemeine Elektrizitäts-Gesellschaft
Abteilung Rußland
Berlin NW. 6 Schiffbauerdamm 26

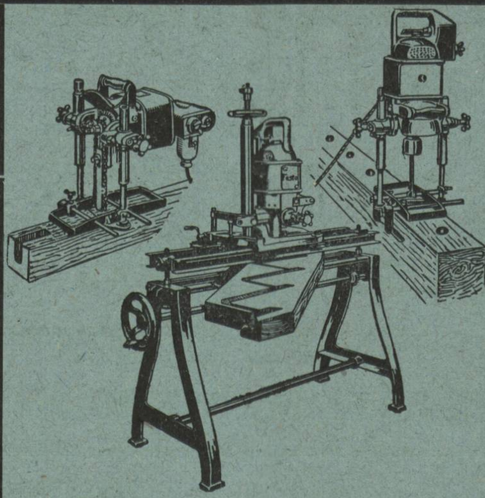

פילמאל פרע־
מירט מיט גאל־
דענע און זיל־
בערנע מעדאלן

FESTO

D. R. G. M.
D. R. P.

צו פארווענדן
אלס

צאַפּן־לאָך־פרעזער (4 עקיקע לעכער)
קרום־שניידן / צאפן אויסשניידן
האַנט־בויער־מאשינעס (אויך פאר בינדער)
טרעפּנוואַנגענפרעזער (געגוי לויטן שטריך
לינק־ און רעכט־לויף)

מיט אדער אָן אונטערגעשטעל מיט איינריכטונג צו שלייפן
אינסטרומענטן / עקסטרא שטארקער קוואליטעטס־מאָטאָר

טיכטיקע פארטרעטער ווערן געזוכט

Fezer & Stoll, Maschinenfabrik
Esslingen a. N.

Reutlinger Strickmaschinenfabrik
H. STOLL & Co.
Reutlingen (Württemberg)

שטריק־מאשינעס
אין ערשט־קלאַסיקער אויספירונג פאר
הויז־אינדוסטריע
און אויך
פאר פאַבריקן
פאַר זאָקן, א. גטערקליידער, ספאָרט־ארטיקלען א. א.
/ שאַקאָרד־מאַשינעס
פאר פארשיידנפארביקע, געמוסטערטע ארטיקלען
האַנט־ און מאָטאָר־אַרבעט

GEBRÜDER HAAGA G.M. B.H.
STUTTGART
Rundwirkmaschinen-Fahrik

רונד־טריקאָטאַזש־מאשינעס
אויך פאר שנעללויף
מאָדערנסטע און ערשט־קלאַסיקע אויספירונג
פאר גלאַטע טריקאָ־שטאָפן
רינגל־שטאָפן
פרעסן־וועקסל־מוסטערן
אונטערשלאַק־שטאָף
פלאַטירטע לאַנג־שטר־יפן
און כל־ערליי מוסטערן
(דייטשער מלוכה־פאטענט)

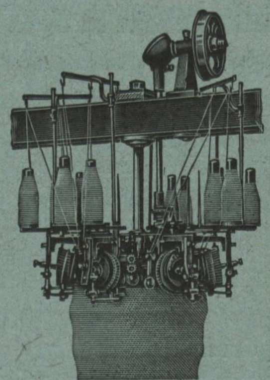

די קלעס־שטריק־מאשין
איז די באמת גוטע מאשין פאר
הויז־ און קליין־אינדוסטריע
זי איז איינפאַך, לייכט צו באַדינען און האַלט זיך גוט

CLAES & FLENTJE G. M. B. H. / GEGR. 1869 / **MÜHLHAUSEN IN THÜRINGEN**

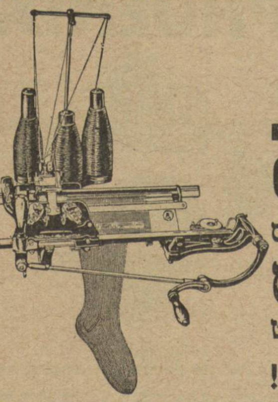

שפולראד 553

G. F. Grosser, Markersdorf (Chemnitztal)

GFG

פלאַך־שטריק־מאַשינעס / רונד־שטריק־מאַשינעס / שפול־מאַשינעס

פלאַך־שטריקמאַשינעס

צו מאַכן זאָקן, סקאַרפּעטקעס און בכלל אַרטיקלען פון ענליכער בּרייט

פאַרלאַנגט מיינע אָפערטן!

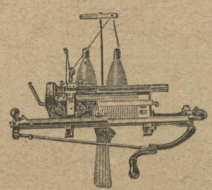

Ernst Rochlitzer

STRICKMASCHINENFABRIK

MÜHLHAUSEN IN THÜRINGEN

(DEUTSCHLAND)

פאדערט אומזיסטע אפערטן !

איך פאַבּריציר אַלס ספּעציאַליטעט:

טאסטן־רינגעל־אפּאראטן אין פארשיידענע אויספירונ־גען, אויטמאמאיש און פאר האנט־באטריב, פאָדים־פירער איינפאַך און פלאטירט, שלאָס־טיילן, אָנשלאָג־קאַמען א. א.

פאר שטריק־מאַשינעס

פאדערט אפערטן פון דער

Spezialfabrik für Strickmaschinen-Ersatz- und Zubehörteile

Richard Triebel, Mühlhausen i. Thür.

(Deutschland)

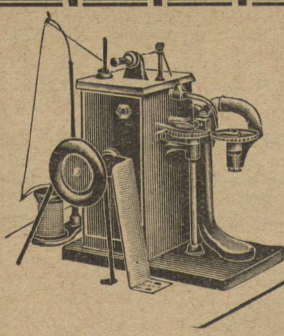

ריטעהסהאַוזענס

פעלץ־ניי־מאַשינעס

„SUCCES"

אין דער מאָדערנסטער אויספירונג פאר פוס־ און קראַפט־אַרבעט.

ערשטקלאַסיקע קוואליטעט און פון אריכות־ימים.

בעסטע רעפערענצן.

M. RITTERSHAUSEN

PELZ-NÄHMASHINENFABRIK

BERLIN O 27, Markusstraße 5

טעלעפאָן: E 4 Alexander 7898

טעלעגראפן־אדרעס: Succes-Berlin

ניי־מאַשינעס פאר פאַמיליע און מלאכה

HAID & NEU-NÄHMASCHINEN

נייען, האפטן און צירעווען

Sticht & Küppers, M.-Gladbach

vormals GEORG HEIL (Gegründet 1878)

Fabrik textiltechnischer Artikel

פוצוואַלצן־מופטן, שטרעקן־מופטן

צילינדער־טוך, פילץ־טוך, וואלצן־פליוש, שליכט־טוך

לעדערנע צילינדער־הילזן, צילינדער־לעדער

צילינדער־לאַק, טוך־קיט, הילזן־קליי, צילינדער־מאַכעריי

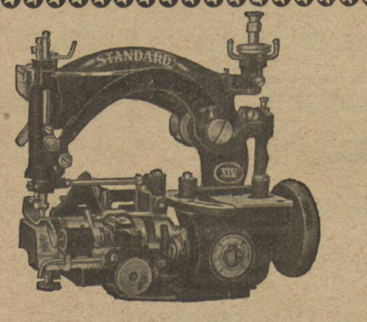

ניי־מאַשינעס פאר שטרוי־היט פון העכסטער לייסטונג

שטאַנדאַרד XIV. צו צונויפנייען אלערליי פלעכטונגען־קאנט דורך ציק־צאַק־שטאך

שטאַנדאַרד XII. אויבערשטאך־ניי־מאשין פאר אלע פלעכטונגען און פעטלעס

שטאַנדאַרד XIII. הוט־באנד־באשניידמאשין פאר שטרוי־, פוץ־ און לינאן־פארמען

שטאַנדאַרד IV. קעטענשטאָך־ניי־מאשינעס פאר היטל־פאבריקאציע

אונזערע פאבריקאטן צייכענען זיך אויס שוין העכער 60 יאָר מיט זייער פיינקייט און אומבאַ־גרענצטע שטארקייט. ערזאץ־טיילן אויך פאר פרעמדע מאשינעס, בעסטע אויספירונג און ביליג

GEBRÜDER JACOB, GERA

(Vereinigte Maschinen- und Werkzeugfabriken Gebrüder Jacob — Gust. Lappe & Co.)

געגרינדעט אין 1869 יאר

א שטענדיקער קוואל פון פארגעניגן בא דער ארבעט פאר יעדן

ציגל־מאכער

איז דער

ציגל־אייוון

פון ‚SCHAG‘,

העכער 40,000 אין געברויך.

ציגל־מאכער!

מיר גיבן אייך גערן אומזיסט אנווייזונגען וועגן אופן פון דער ארבעט, וועגן דער אויפשטעלונג און דער ווירטשאפטליכע קייט און אויספירליכע ידיעות וועגן זיינע מעלות

Ingenieur Gairing,
Maschinenfabrik G. m. b. H.
Riedlingen/Württembg.
(Deutschland)

קנאל און קאמפ.

צ י ט א ו / ז א ק ס ן

פאבריק פון אונטערשלאק־שטאפן

באוולנע סארזשע און צאנעל,
האלבוואלענע סארזשע, סאטין
און ארבל־אונטערשלאק

ספעציאליטעט: איינפארביקע סאטין פאר
געשטעפטע דעקן א. א. 160×80
צענטימעטער ברייט

די קארעספאנדענץ אם בעסטן אין דייטש אדער עספעראנטא

Knoll & Comp., Zittau i. Sa.
(Deutschland)

PHOENIX

בעסטע

שנעל-ניי־מאשין

פאר

הויז־געברויך
האנטווערק־ווארשטאט
און אינדוסטריע

ספעציעלע ניי־מאשינעס פאר הויל־זוים (מערעזשקע) זיג־זאג שטאך, קנעפל־לעכער א. א. וו.

פאדערט דעם קאטאלאג נר. 370

BAER & REMPEL
BIELEFELD
געגרינדעט אין 1865־טן יאר

Ernst Büchner

Wirkwaren-Fabrik
Neukirchen in sächs. Erzg.

ספארט־ און באד־ קליידער

פרינצעס־רעקי, דאמען־הויזן און רעפארם־הויזן
טריקא־שטאפן אין קונסטזייד מיט באוול און
וואל אויך מיט א צוגעוועבטן בייקע־אונטערשלאק

ספעציעלע פאבריק פון עלעגאנטע

פרויען־ און מענער־היט

פון וואל־פילץ

CARL LOEWE & Co.
Neudamm (Deutschland)

מכשירים און מאשינעס
פאַר
קנעפלעך, שפּראַנציקעס און האָר־פּוץ

פון האָרן, קונסט־האָרן, צעלולאָיד
און בלעך

אַפּאַראַטן און פּרעסן
אויסצואַרבעטן שטאָף־קנעפלעך

Otto Przyrembel BERLIN C. 25
Werkzeugfabrik Alexanderstraße 9

1373

איר
זוכט אַ מקור פון חיונה?

א פּליסיר־אנשטאלט גיט אייך די מעג־
ליכקייט פון גרויסע פארדינסטן
אָן צוגרייטונג
ערשט־קלאסיקע מאשינעס און איינריכ־
טונגען באקומט איר פון דער
אלטער ספּעציאַל־פאַבריק

Karl Rabofsky
BERLIN S.W. 61 C,
Belle-Alliance-Straße 92

1425

HUGO HIRSCHFELD
BERLIN C 2, STRALAUER STRASSE 39

קנעפּלעך-פאַבריק

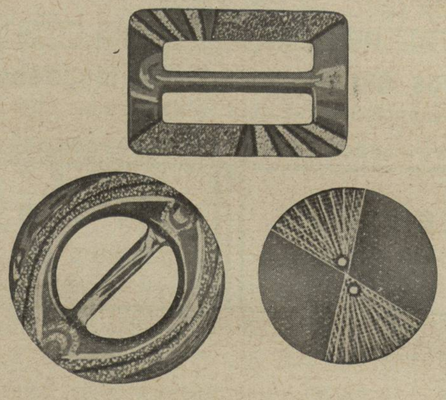

שפּראַנציקעס און קנעפּלעך פון צעלולאָיד,
שטאָף און בלעך

פרויען־ און מענער־קנעפלעך פון העכסטער קוואליטעט

ברידער צשילע
טוכפאַבריק אַקציען־געזעלשאפט
גראסענהיין (זאקסן)

שטאָפן

פאַר מענער־ און פרויען־
קליידונג ● טוך פאַר היט
● טוך פאַר אויטאָמאָביל־
● געזעסן

Gebrüder Zschille, Tuchfabrik Akt.-Ges.
Grossenhain in Sachsen
(Deutschland)

1828

אינדאנטרען

דער נייער
אינדאנטרען־

שירם

האָט ניט זיין גלייכן
קריכט ניט אָפּ
האָט תמיד די זעלביקע
פאַרב

Alfred Marx, Schirmfabrik
Köln-Sülz, Berrenrather Straße 186/190
(Deutschland) Postschliessfach 22

1848

מונדלאז
ניי־מאשינעס
פון אַלע סיסטעמען

פאר האנט־ און פוס־באטריב,
פאר הויז, ווארשטאט
און אינדוסטריע

אָן פארגלייך אין גוטקייט און לייסטונגפעאיקייט

Mundlos Aktiengesellschaft, Magdeburg 30

Nähmaschinen-Fabrik — Gegründet 1863

Junker & Ruh

גאז־פליטן

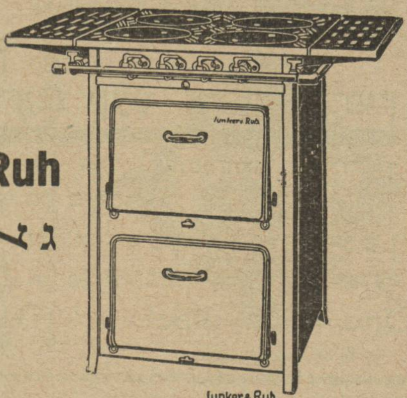

ארבעטן מיט דער גרעסטע שפּאָ־
רעוודיקייט און לייכטעסטער באַ־
דינונגס־מעגליכקייט, אויסערסט
ווירטשאפטליך און געטרוי

צו באקומען דורך די ספעציאל־געשעפטן

Junker u. Ruh A.-G. Karlsruhe in Baden

Berlin S. 14 / Hamburg / Köln / München

1630

RESERVIERT FÜR FIRMA

רעזערווירט פאר דער פירמע

Nikolaus & Günter

BERLIN N.

Brunnenstr. 52

Berthold Wachtel, Hamburg 35

Mühlsteinfabrik

Müllerei-Bedarfsartikel

Seidengaze

Wilburga

געברויכטע מאשינעס
און טראנסמיסיעס, מאָלשטיינער,
שלאָג־מילן, וואַלצן־שטולן, זיפּן,
עלעוואַטאָרס, שיילמאַשינעס

שטריק־מאשינעס

פאר האנט או מאטאר־באטריב

60-יאָריקע דערפאַרונג

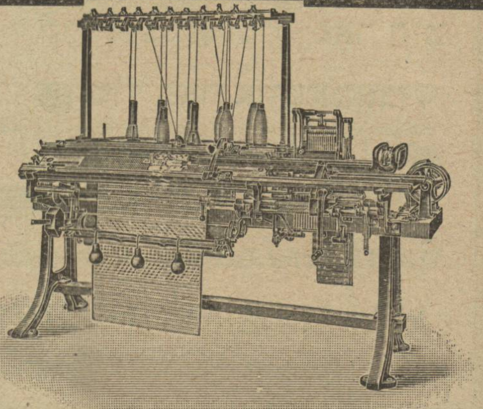

Dresdner Strickmaschinenfabr. Irmscher & Witte A.G.

Dresden A 28

„אָרט“-ידיעות

(אין ווארשטאט און אויפן פעלד)

ארויסגעגעבן פון דער צענטראַל-פאַרוואַלטונג פונם פאַרבאַנד פאַר מלאָכה און ערד-אַרבעט בא יידן („אָרט“)

Verband-„ORT“, Berlin W 57, Bülowstraße 90, Telephon: Lützow 4986-88

V-טער יאָרגאַנג — בערלין, נאָוועמבער 1929 — Nr. 11

א נאציאנאלע אויפגאבע

ניט בלויז לעבעדיקע אינדיווידועלע באשעפענישן אדער סאציאלע און נאציאנאלע קאלעקטיוון, נאר אפילו געזעלשאפטליכע אויפגאבן האבן יעדערע איר באזונדער מזל. פאראן אויפגאבן, וואס ווערן אין א גליקליכער שעה געבוירן, קומען אָן אויף דער וועלט מיט גרויס פאַראַד, באַשאָנקען מיט פראַכט און גלאנץ, ארומגערינגלט מיט א באזונדער אָרעאל. זיי רוקן זיך ארויס אויבנאָן, פארנעמען די אַוואַנסצענע און שטעלן זיך אין צענטער פון דער געזעלשאפטליכער אויפמערקזאמקייט. פאראן, פארקערט, אויפגאבן, וואס זיינען לויט זייער תוך אפילו זעהר וויכטיקע, אבער בטבע באשיידענע, געבענטשט (אדער פארשאלטן?...) מיט דער מידה פון עניוות, עפעס זעען זיי זיך ניט אָן, זיי פעלט אָט דער אויסערער פראַכט און גלאנץ, וואס רעדט צו דער פאנטאזיע, וואס קאן באצויבערן. זיי מאכן דורך זייער אָפּט שווערן און דערנערפולן וועג ניט אין שטראלנדיקן ליכט פון יום-טוב, נאר אין שאטן פון גרויער וואכעדיקייט. דאס זיינען, אזוי צו זאגן, געזעלשאפטליכע קאטעגאריעס בבחינת „באָנציע שווייג“ . . .

צו אט דער קאטעגאריע באשיידענע, ניט אנזעעוודיקע אויפגאבן געהערט בא אונז די פראָפּטעכנישע בילדונג. שטיל און פאראיינזאמט, פאררוקט ערגעץ אין א ווינקל, ווייט פון דער ברייטער עפנטליכקייט, מיט גראשענע מיטלען און אין כסדרדיקן קאמף מיט דעפיציטן, ווערט געפירט בא אונז די דאזיקע ארבעט, וואס איר אויסשליסליכן ווערט און באַטייט פארשטייט מען בא אונז ניט צו שעצן. געוויס וועט קיינער ניט פארלייקענען די נויטיקייט און נוצליכקייט „לערנען ארימע קינדער א מלאכה“, „געבן זיי א אומנות אין האנט“, אבער מאכן פון פראָפּטעכנישער בילדונג „א גאנץ וועזן“, שטעלן עס אין איין רייע מיט אונזערע „גרויסע נאציאנאלע אויפגאבן“ — דאס לייגט זיך גאר ניט אויפן שכל, דאס איז שיעור ניט א חלול-הקודש....

ווי איז אבער די אָביעקטיווע לאגע? ווי זעט אויס די זאך אין דער ווירקליכקייט?

קודם כל דארף מען אָפּוואַרפן די פארעלטערטע פארשטעלונג, אז עס האנדלט זיך פון עפעס א באזונדער שיכט „ארימע קינדער“, וועמען מ׳דארף לערנען א מלאכה. ס׳זיינען ווירקליך געווען צייטן, ווען אין א באלעבאטיש יידיש הויז האט זיך שיעור ניט פאר א חרפה גערעכנט צו דערציען דאס קינד פאר א בעל-מלאכה, דאס איז געווען דער „ביטערער גורל“ בלויז פון די נידעריקסטע, ארימסטע שיכטן. יענע צייטן זיינען אבער פארשוואונדן און מ׳דארף האפן אויף תמיד. אצונד איז, על כל פנים פאר דער יידישער באפעלקערונג אין מזרח-אייראָפּע, די פראגע וועגן פראָפּטעכנישער בילדונג אן אלגעמיינע אָנגעלעגנהייט, וואס איז נוגע אומיטלבאר די ברייטסטע קרייזן פון פארשיידנסטע פאלקס-שיכטן — „פון רב ביז בעדער“, ווי עס ווערט געזונגען אין פאלקס-לידל. אצונד ווייזט זיך ארויס, לויט אן אנקעטע, וואס איז דורכגעפירט געווארן צווישן דער יידישער ארבעטער-יוגנט אין פוילן, אז העכער א דריטל פון דער דאזיקער יוגנט שטאמט פון אָט די באלעבאטישע הייזער*). אין די פראָפ. שולן פון „ארט“ אין ווארשע, למשל, האבן אין 1927-טן יאר קינדער פון סוחרים געבילדעט אפילו ביז 60 פראצענט פון די תלמידים**).

דאס איז ניט נאר העכסט סימפטאמאטיש און ווייזט באַשיימפערליך אויפן ראדיקאלן שינוי-ערכין, וואס איז פארגעקומען אין דער באלעבאטישער פסיכאלאגיע, דאס איז דאך דער דירעקטער אויסדרוק פון יענעם איבערשיכטונגס-פראצעס, וואס בילדעט מיט זיך דעם כאראקטעריסטישן שטריך פון אונזער תקופה. און דאָ, אין דעם פונקט, שטויסט איז זיך אויך אן אויף דער הארבסטער פראבלעם פון אונזער צייט — אויף דער פראָבלעם פון די דעקלאסירטע, וואס איז אייגנטליך א פועל-יוצא פונם תהום צווישן דער נויטווענדיקייט און מעגליכקייט פון דער דאזיקער איבערשיכטונג: די אלטע האנדל-פארמיטלערישע פאָזיציעס גליטשן זיך ארויס אין א סך שנעלערן טעמפּ איידער עס גיט זיך איין צו פארנעמען די נייע ארבעטס-פאזיציעס. און איז עס פארן עלטערן דור טיילווייז א טראגעדיע אָן אן אויסוועג, ווייל פאר די, וואס געפינען זיך אין מיטן לעבנס-וועג, איז אָפּט שוין אומעגליך צו ענדערן אים, איז פאר דעם יונגען דור, וואס גרייט זיך ערשט אריינצוטרעטן אין לעבן און פאר וועמען די וועגן זיינען נאך אָפן, שטייט אין איר גאנצער גרויס און ערנסט די פראָבלעם, ווי אזוי אָנצויאָגן דאס, וואס די עלטערן האבן פארזוימט, ווי אזוי צו באזייטיקן אט דעם תהום צווישן דער נויטווענדיקייט און מעגליכקייט אין אָט דעם איבערשיכטונגס-פראָצעס, ווי אזוי, דורך וועלכע דרכים און מיטלען, צו פארנעמען און פארפעסטיקן פאר זיך אט די נייע ארבעטס-פאזיציעס.

און דא וואקסט פאר אייך אויס די פראָפּטעכנישע בילדונג אין אן אלגעמיין-נאציאנאלער אויפגאבע פון קאָלאָסאַלער וויכטיקייט. ז׳, די פראָפּטעכנישע צוגרייטונג פונם יונגען דור, דארף אונז געבן דעם שליסל צו אט די נייע ארבעטס-פאזיציעס סיי אין דער פאבריק און

---

*) ז. ארטיקל פון י. לעשצינסקי: „די יידישע ארבעטער-יוגנט אין פוילן“ („ווירטשאפט און לעבן“, נר. 8).

**) ז. ארטיקל פון ל. פרענקעל: „צום נייעם לערן-יאר“ („אָרט“-ידיעות“ נר. 16).

סיי אין האנטווערק-ווארשטאט. מיר דארפן זיך אין דעם פרט לערנען בא אונזערע שכנים. דאס פאריקע מאל איז אונז אויסגעקומען אונטערצושטרייכן די הינטערשטעליקייט פון יידישער מלאכה לגבי דעם שכנישן האנטווערק. און ווען איר קוקט זיך צו צו די גרויסע אנשטרענגונגען, וואס ווערן די לעצטע יארן געמאכט מצד אונזערע שכנים צו הויבן דעם ניוואָ פון האנטווערק און פארגלייכט עס מיט דעם, וואס ווערט בא אונז אין דער הינזיכט געטאן, ווערט פאר אייך קלאר, פארוואס מיר זיינען אזוי הינטערשטעליק. און דערביי טאר מען נאך ניט ארויסלאזן פון אויג, אז בא אונז, אין אונזער „נאציאנאלער ווירטשאפט", פארנעמט דער מלאכה-געביט גאר ניט אין אן ערך א גרעסערן און חשובערן פלאץ, ווי בא די אומות העולם. און דאך...

מיר וועלן זיך דערלויבן אָנווייזן אויף איין קליינעם פרט, וואס איז זעהר כאראקטעריסטיש און באַלערנד. א גאנץ גרויסער פראצענט תלמידים פארלאזן בא אונז די פראפעסיאנעלע שול שוין אויפן צווייטן יאר, און סיווערט באצייכנט, אלס איינע פון די סבות פון אט דער טרויעריקער דערשיינונג: דער תלמיד האט פיל באוויזן, האט זיך אויסגעצייכנט מיט גוטע פעאיקייטן צו דער ארבעט... וועט איר דאך פרעגן, וואס פאר א סמיכת הפרשה האבן די גוטע פעאיקייטן פונם תלמיד מיטן פריצייטיקן פארלאזן די שול? אין פלוג האט זיך דאך באדארפט באקומען פונקט דער היפוך: די פעאיקערע תלמידים האבן זיכער באדארפט דורכמאכן דעם גאנצן קורס? די זאך האט אבער איר פשוטע דערקלערונג: די עלטערן האבן ניט קיין מעגליכקייט אויסצוהאלטן דאס קינד אין משך פון די עטליכע יאר, וואס ער לערנט זיך אין שול, און ווי באלד ער האט באוויזן צו דערלערנען די ראשי-פרקים פון דער ארבעט, נעמען זיי אים צו און שיקן אים אין ווארשטאט, ער זאל מיטהעלפן טראגן דעם פרנסה-יאך. די שול, פון איר זייט, וואס, ווי געזאגט, קומט איר אזוי אויך אויס צו קעמפן כסדר מיט דעפיציטן, האט ווידער קיין מעגליכקייטן ניט אויסצוהאלטן דעם תלמיד, העלפן אים צו פארענדיקן די שול און איז געצוואונגען ארויסצולאזן אים, דעם פעאיקן, א האלב-קאליקע.

כדי אָבער די פראפעסיאנעלע שול זאל באקומען אזא מעגליכקייט, זאל ווירקליך קאנען דערפילן די שליחות אירע, צו געבן דעם יונגן דור א זיכערן געווער אין האנט אין קאמף פארן קיום, מוז זי פארמאגן גאנץ אנדערע מיטלען, גאר ניט אין אן ערך גרעסערע פון די, וואס איז דא אין איר רשות פאר דעם צוועק אצונד. און דאס, ווידער, וועט מעגליך זיין צו דערגרייכן נאר דאן, ווען פראפטעכנישע בילדונג וועט אין אונזער געזעלשאפטליכן באַוואוסטזיין זיך דערהויבן צו דער מדרגה פון א וויכטיקער נאציאנאלער אויפגאבע, וואס איז ראוי און חשוב צו ווידמען איר געהעריקע פאלקס-כוחות און די ברייטע געזעלשאפטליכע אויפמערקזאמקייט.

געוויס וועט קיינער פון אונז ניט לייקענען, אז דאס איז גאר בעצם א מלוכה-אויפגאבע און אז אומעטום דארף געפירט ווערן דער ענערגישער קאמף פאר דעם, די רעגירונגען זאלן דערפילן אט דעם עלעמענטארן חוב זייערן לגבי דער יידישער באפעלקערונג, מ'מוז אבער האבן אין זין די רעאלע ווירקליכקייט, מ'מאר ניט פארמאכן די אויגן אויף דעם טרויעריקן פאקט, אז באם איצטיקן צושטאנד, בא דער איצטיקער פאָליטיק פון די רעגירונגען, קאן מען ווייניק האפענונג לייגן אויף אן אומיטלבארן דערפאלג אין דער הינזיכט. די לאגע איז אבער דוקא אצונד אזוי אנגעשטריינגט, די געפאר, ארויסגעשטויסן צו ווערן פון די פאזיציעס צוליב דעם מעכטיקן דראנג פון דער שכנישער קאנקורענץ, איז דוקא אצונד אזוי גרויס, אז מיר טארן קיין איין מאמענט ניט פארלירן. דאס איז א דרינגענדע לעבנס-נויטווענדיקייט, וואס מ'מאר ניט פארזוימען.

אין וועלט פון ארבעט און מלאכה

ראַציאָנאַליזירונג אין האַנטווערק

III

פאַלשע עקאָנאָמיעס

ווען מען זאל קומען צו א האנטווערקער און זאגן אים, אז ער דארף לייגן אכט אויף דער באלויכטונג פון זיין ווארשטאט, אז ער דארף זיך גוט איבערלייגן, ווי אזוי איינצוארדענען די באלויכטונג, און דער עיקר, אז ער דארף ניט קארגן דערויף קיין געלט, ווען מען זאל אזוי רייהדן צום האנטווערקער, וועט די זאך בא אים אויסקומען זעהר און זעהר קשא. וואס הייסט, וועט ער זיך טראכטן, שוין זשע האט ניט דער האנטווערקער, וואס איז אזוי געפלאָגט מיט פילערליי דאגות, קיין אנדער זארג, ווי צו טראכטן וועגן באלויכטונג? מען קאן דערויף זיך ווענדן צום בעל-מלאכה מיט אן אויפקלערונג, אז שלעכטע באלויכטונג איז שעדליך פאר די אויגן און אין אלגעמיינעם פארן געזונט. מען קאן אויפווייזן, אז דער האנטווערקער איז מחויב צו זארגן פאר זיין אייגענער געזונטקייט און פארן געזונט פון זיינע לערנייינגלעך און געזעלן, און אזא היגיענישע פראָפּאַגאַנדע ווערט טאקע געפירט ניט פון היינט אָן. נאר וואס זאל מען זיך נארן, עס איז פאר קיינעם קיין סוד ניט, אז מיט פראָפּאַגאַנדע און אויפקלערונג קאן מען דא גארנישט אויפטאן. די געזעצן פון דער עקאנאמישער ווירקליכקייט זיינען שטארקער פאר א גוט-הארציקער פראָפּאַגאַנדע, און כל זמן דער אייגנטימער פון ווארשטאט איז איבערצייגט, אז די הוצאה אויף צו פארבעסערן די היגיענישע באדינגונגען פון דער ארבעט צאלט זיך נישט אָפּ, וועט ער אזעלכע הוצאות פרייוויליק ניט מאכן. לאמיר הערן, וואס עס זאגט וועגן דעם נישט קיין קעגנער פון האנטווערקערטום, נאר דער אָרגאַן פון דעם „דייטשן האנטווערק-אינסטיטוט", וועלכער שטיצט זיך אויף די צענטראלע ארגאניזאציעס פון דייטשן האנטווערקערטום. „יעדער אונטערנעמער טראכט וועגן דעם, אז ער דארף בא זיך האבן א פעסטע גרופע ארבעטער און אנגעשטעלטע, ווארום ווען מען בייט דעם פערסאנאַל, ליידט דערפון די אונטערנעמונג, אבער קיינער פון די אונטערנעמער שטעלט זיך ניט פאר א צוועק צו זארגן פאר זיינע מענשן ווי פאר יחידים. דעריבער האלט מען אומעטום, אז די הוצאות אויף סאציאלע צוועקן זיינען א שטערונג פאר דער אונטערנעמונג און דריקן זי ווי א שווערע לאסט. וויפיל איז פאראן אזוינע אונטערנעמונגען, ווו עס האלט גאר שמאל מיט באלויכטונג, ווענטילאציע,

בריוו פון פוילן

„עם פידלט ניט". — אפגעשאפט געווארן דער פארבאט פון תבואה-עקספארט, איז ארויסגעשפרונגען א נייע גזרה, דאס מאל מצד די תבואה-פראדוצענטן: באזייטיקן דעם פארמיטלער. — באשלוס ניט צו פארקויפן פריוואטע סוחרים קיין תבואה אויף עקספארט. — בלויז אנטיסעמיטיזם אדער אויך בארעכטיקטער עקאנאמישער אינטערעס? — א סינדיקאט פון תבואה-עקספארטערן צו קעמפן קעגן דער גזרה. — מער שאנסן בא דעם „אוחז ביד". — מיט די פוטער-עקספארטערן האלט שוין גאנץ שמאל. — מ'שטעלט די קאץ היטן די כשרות פון דער פוטער. — „קליינקייטן" פון עקאנאמישן אנטיסעמיטיזם. — דער גיעוג אויף די גאסן-הענדלער. — בפירושע אנטיסעמיטישע טענדענצן אונטערן מאנטל פון היגיענע און עסטעטיק. — די „בשורה טובה".

...„עם פידלט ניט, עם גייט ניט, כאטש צעריים זיך"... אזוי פלעגט אנהויבן מנחם-מענדל זיינע בריוו צו שיינע-שיינדלען, ווען ער פלעגט קומען מיט דער געוויינליכער בשורה, אז פון זיינע קאמבינאציעס און ספעקולאציעס האט זיך אויסגעלאזן א בוידעם. מיט די זעלבע ווערטער וואלט איך באדארפט אנהויבן מיין היינטיקן „בריוו".

אין די פריערקע „בריוו" האב איך אייך געשריבן, אז די תבואה-הענדלער האבן האיאר זיך גערעכט אויף שפע, זיי האבן זיך גענייט, אזוי צו זאגן, א גרויסן בייטל. און פארוואס ניט? תבואה איז פאראן לרוב, דער פארבאט צו עקספארטירן תבואה קיין אויסלאנד איז אפגעשאפט, אדרבה די רעגירונג שטרעבט מיט אלע כוחות אונטערצוטרייבן דעם תבואה-עקספארט, דער מאנאפאל פון תבואה-האנדל, וועלכן די רעגירונג האט אין די לעצטע פאר יאר פאקטיש אריינגענומען צו זיך אין די הענט, איז אויך בטל געווארן, — איז וואס נאך קאן זיך ווינשן א יידישער סוחר!? האבן טאקע די אויסגעהונגערטע תבואה-הענדלער מיט א באזונדער ברען זיך א נעם געטאן פאר דער אלטער „מלאכה", מ'האט מיט דער גאנצער ענערגיע אנגעהויבן צוריק אויפצושטעלן די איבערגעריסענע געשעפט-פארבינדונגען סיי אויפן אינערן, סיי אויפן אויסערן מארק, און מ'האט גערעכנט, אז אט עסט מען שוין. איז אבער אין מיטן-דרינען ארויסגעשפרונגען א נייע גזרה, דאס מאל ניט מצד דער רעגירונג, נאר מצד די תבואה-פראדוצענטן. די לעצטע האבן זיך מישב געווען, אז זיי קאנען זיך באגיין אן די פארמיטלער באם תבואה-ארויספיר קיין אויסלאנד, זיי קאנען אליין טרעפן אויפן אויסלענדישן מארק; און אט זיינען זיך צוריק מיט עטליכע וואכן צונויפגעקומען אויף א קאנפערענץ אלע לאנדווירטשאפטליכע ארגאניזאציעס — פריצישע און פויערשע — און האבן באשלאסן צו גרינדן א בשותפותדיק עקספארט-ביורא, וואס זאל קאנצענטרירן בא זיך אין די הענט דעם גאנצן פארקויף פון תבואה קיין אויסלאנד. אן דעם הסכם פונם ביורא טאר קיינע פון די אנגעשלאסענע לאנדווירטשאפטליכע ארגאניזאציעס ניט פארקויפן פריוואטע סוחרים קיין תבואה אויף עקספארט. אין די פאלן, ווען דאס ביורא וועט יא געבן א דערלויבעניש, וועט די באטרעפנדע לאנדווירטשאפטליכע ארגאניזאציע, וואס וועט פארקויפן תבואה א פריוואטן עקספארטער, מוזן אפצאלן א באשטימטע פראוויזיע לטובת דעם בורא.

איר וועט אודאי מיינען, אז אלה תולדות עקאנאמישן אנטיסעמיטיזם, אז דאס עקספארט-ביורא איז ניט מער, ווי א אנטיסעמיטישער אויפטו, געווענדעט קעגן יידישן תבואה-הענדלער? ניין. דאס מאל האט איר ניט געטראפן. ווארום צווישן אונז גערעדט, וואס קומט דעם תבואה-פראדוצענט, ווען ער שטרעבט דערצו, אז דער פולער פרייז, וואס ער לייזט אפ פאר זיין תבואה אויפן אויסלענדישן מארק, זאל בלייבן בא אים אין קעשענע אינגאנצן, אן שום רעדוקציעס לטובת דער פארמיטלערשאפט? ס'איז א בארעכטיקטער עקאנאמישער אינטערעס, וואס איז פאר זיך אליין גענוג שטארק און ברויכט ניט זיך אנצושפארן אויפן אנטיסעמיטיזם. אויב אין אונזער פאל וועט דער אנטיסעמיטיזם יא אויסגענוצט ווערן, איז עס ניט מער, ווי שמירעכץ פארן וואגן, אין וועלכן

הייצונג און ריינליכקייט! אמת, אפט זאגן די אונטערנעמער, אז די געהעריקע איינארדנונג פון דעם ווארשטאט וואלט געקאסט צו טייער און וואלט רואינירט די אונטערנעמונג. אפט אבער האנדלט עס זיך ניט וועגן די קאסטן, נאר עס שפילט די הויפט-ראלע די פסיכאלאגישע גלייכגילטיקייט און די אפנייגונג פון יעטווידער נייעס. אפשר איז פאראן דערביי אויך א געוויסער מיין, דהיינו, אפשר איז מען גאר אויסן פטור צו ווערן פון עלטערע ארבעטער און אנגעשטעלטע און צו פארבייטן זיי מיט יינגערע". („בעטריבספירונג", מאי 1929).

גאר אן אנדער פנים באקומט אבער די גאנצע אנגעלעגנהייט, ווען מען זאל קאנען איבערצייגן דעם אונטערנעמער, אז די אדער יענע היגיענישע פארבעסערונג איז פשוט נוציק פאר דער אונטערנעמונג, ד. ה. נוציק פאר די אייגענע אינטערעסן פון די אונטערנעמער. זינט עס זיינען אויפגעקומען די ראציאנאליזירונג-באשטרעבונגען, ווערן אלע היגיענישע פאדערונגען באטראכט אט פון דעם נייעם שטאנדפונקט, און עס האט זיך ארויסגעוויזן, אז אין זעהר א סך פאלן האבן די אונטערנעמער געהאט א טעות מיט זייער אפנייגונג בנוגע צו פארבעסערונגען אין די ווארשטאטן. לאמיר נעמען די פראגע פון באלויכטונג, וועלכע אינטערעסירט אונז דא היינט. גענויע קאלקולאציעס האבן דערוויזן, אז עס איז ניטא קיין פאלשערע זאך, ווי צו קארגן אויף באלויכטונג. דאס איז א פאלשע עקאנאמיע, וועלכע קאסט דעם אונטערנעמער געלט, בשעת ער מיינט, אז ער האט דא עפעס איינגעשפארט. אין א רייע אונטערנעמונגען האט מען פארגרעסערט די באלויכטונג אין 4—3 מאל, ווי עס האט זיך געפאדערט לויט היגיענישע נארמען, און מען האט נאכגעקאנטראלירט, צי איז געשטיגן די פראדוקציע א דאנק דעם און אויף וויפיל. כדי צו האבן א ריכטיקע פארשטעלונג וועגן דעם נוצן אדער שאדן פון דער גרעסערער באלויכטונג, האט מען אויסגערעכנט, וואס פאר א פראצענט פון ארבעטס-לוין עס האט אויסגעמאכט די צוגאב-הוצאה אויף באלויכטונג. די גענויע ציפער האבן געוויזן, אז די צוגאב-הוצאה האט באטראפן פון 2—6 פראצענט בנוגע צום ארבעטס-לוין, און פון דער אנדער זייט איז די פראדוקציע געשטיגן אויף 26—10 פראצענט אין פארגלייך מיט דער פריערדיקער פראדוקציע בא דער שלעכטער באלויכטונג. אזוינע פאקטן האבן געגעבן דאס רעכט דעם אמעריקאנער פארשער גילברעטס זיך אזוי אויסצודריקן: די בעסטע באלויכטונג איז אויך די ביליקסטע. דא טאר מען ווייניקער פאר אלץ שפארן. אקוראט ווי דאס אויג איז וויכטיק פארן מענשן, איז די באלויכטונג וויכטיק פאר זיין ארבעט.

גוטע באלויכטונג דארף פריער פאר אלץ געבן גענוג ליכטיקייט, און דערפון נעמען זיך די צוגאב-הוצאות לגבי דער געוויינליכער ניט גענוגנדיקער באלויכטונג. אבער א סך ליכטיקייט שאפט נאך ניט די גוטע באלויכטונג. עס מוזן גענומען ווערן אין אכט נאך געוויסע אנדערע באדינגונגען, וועלכע זיינען ניט מינדער וויכטיק. קודם כל מוז מען זארגן, אז די באלויכטונג זאל ניט בלענדן. איטליך מאל, ווען צו שטארקע ליכטיקייט-שטראלן פון דעם עלעקטרישן לעמפל אדער פון גאז-לאמפ פאלן דירעקט אין די אויגן פון דעם ארבעטנדיקן, ווערט ער דורך דעם געבלענדעט. די אויגן ווערן צו שטארק געריצט, און אנשטאט בעסער

ס'זיינען איינגעשפאנט געווארן פאר־יידענע לאנדווירטשאפטליכע ארגאניזאציעס מיט ניט קיין גאר איינהייטליכע גרופן־אינטערעסן. אין עצם אבער איז די גרינדונג פונם עקספארט־ביורא א דערשיינונג פון ריין־עקאנאמישער נאטור. אַ, דאס וועט טרעפן דער עיקר דעם יידישן תבואה־הענדלער? איז שוין אונזער מזל אזעלכער, און קיינער איז דערין ניט שולדיק.

לעת־עתה אבער האבן די יידישע תבואה־עקספארטערן נאך ניט אוועקגעלעגט דאס געווער פון דער האנט. אויף דער איניציאַטיוו פונם צענטראלן יידישן סוחרים־פאראיין האבן זיי זיך אנגעהויבן צו ארגאַניזירן, און, ווי עס שיינט, וויל מען גרינדן א סינדיקאט פון תבואה־עקספארטערן, וואס זאל זיך שטעלן אין קאנקורענץ־קאמף מיטן עקספארט־ביורא. אבער מ'קאן שוין לכתחילה וויסן, אז אין דעם דאזיקן קאמף וועלן די שאנסן ניט זיין קיין גלייכע פארביידע צדדים. דער האוחז־ביד איז אין דעם פאל דאס עקספארט־ביורא, די תבואה ליגט בא אים אין די הענט, און מ'דארף אויך קיין נביא ניט זיין, כדי פאראויסצוזען, אז די רעגירונג וועט פון איר זייט שטיצן מיט כלערליי פריווילעגיעס (טאריף־הנחות, שטייער־הנחות, אויספירצאָלן א. א. וו.) דוקא דאס עקספאָרט־ביורא און ניט דעם הענדלער־סינדיקאט.

מילא, אז מיר וועלן לעבן, וועלן מיר זען, וואס וועט ארויסקומען פונם געראנגל פון די תבואה־עקספארטערן. מיט די פוטער־עקספארטערן אבער האלט עס שוין גאנץ שמאָל. אין א חודש ארום טרעט אריין אין קראפט די רעגירונגס־פארארדענונג, לויט וועלכער יעדער פוטער־טראנספארט, וואס וועט גיין קיין אויסלאנד, וועט מוזן דורכקאנטראלירט ווערן, צי די פוטער איז ניט געמישט מיט קיין סוראגאטן. צו דעם צוועק זיינען ארגאַניזירט געווארן ספעציעלע קאנטראל־סטאַנציעס, וווּ די דעה־זאגער וועלן זיין אדער די מילך־קאָאפעראַטיוון אדער די האנדלס־קאמערן אין אזעלכע פונקטן, ווו זיי זיינען גראדע ריין פוילישע, אויף וויפיל דאס יידישע סוחרטום האט דארט ניט צוליב איר קליינער צאל קיין איינציקן פארטרעטער (ווי למשל פויזן, טארן, קרולעווסקע הוטע א.א.). אט זעט איר, דא וועט דער עקאנאמישער אנטיסעמיטיזם יא באקומען די מעגליכקייט צו באווייזן, וואס ער קאן. ווארום די מילך־קאָאפעראטיוון, וועלכע קויפן אליין אויף פוטער, זיינען בסך־הכל פשוטע קאנקורענטן פון די פריוואטע הענדלער, און אויב מ'שטעלט אוועק די קאץ צו היטן די כשרות פון דער פוטער פון די פריוואַטע הענדלער, און נאך יידישע דערצו, קאן מען זיך לייכט אנשטויסן, וואס דערפון קאן ארויסקומען. און וואס אנבאלאנגט די ריין־פוילישע האנדלס־קאמערן, מעגט איר זיך אויך אויף זיי פארלאזן, אז זיי וועלן זיך שוין באמיען מיט אלע מעגליכקייטן צו געפינען עפעס א סירחא, ווען ס'וועט זיך האנדלען וועגן א טראנספאָרט פוטער פון א יידישן עקספארטער.

בכלל האט דער עקאנאמישער אנטיסעמיטיזם אנגעהויבן אין דער לעצטער צייט אליץ אפטער ארויסווייזן זיינע נעגל, וואס געבן אמאל א דראַפּ אָפּ נאר א שטיקל הויט און אמאל שטעקן זיי זיך אין סאמע פלייש אריין. איך וועל זיך דא, פארשטייט זיך, ניט אפשטעלן אויף אזעלכע פרטים, ווי, למשל, די פארארדענונג, וואס אייניקע מיליטער־טיילן האבן בעת די לעצטע מאַנעווערעס באקומען פון זייערע עלטסטע, ניט צו קויפן אין יידישע קראמען (וועגן וואס די יידישע קאָלאָ האט געמאכט א אנטשפרעכנדן אנפרעג בא דער העכערער מאכט); אדער דער שיינער מנהג, וואס איז איינגעפירט געווארן אין לעמבערגער שול־קוראַטאריום און וואס נעמט אפ די מעגליכקייט בא די שילער איינצוקויפן לערן־ביכער און לערן־מכשירים אין יידישע קראמען (וועגן וואס דער יידישער סוחרים־פאראיין האט אינטערווענירט בא דער לעמבערגער האנדלסקאמער). וואלט איך וועלן שרייבן וועגן אזעלכע „קלייניקייטן“, וואלט מיר ניט געסטייעט דער גאנצער נומער „ארט“־ידיעות“. איך וויל אבער דא רעדן נאר וועגן די רדיפות, וועלכע ס'קומט אויס די לעצטע צייט אויסצושטיין דעם גאסן־האנדל.

פון גאסן־האנדל לעבן אין אלע גרעסערע שטעט הונדערטער און טויזנטער משפחות, על פי רוב יידישע. האט מען זיך אבער געכאפט, אז די גאסן־הענדלער מיט עסן־ווארג (פרוכטן, צוקערלעך, אירים, בייגל א. א.) היטן ניט אָפּ אלע סאניטארע דינים. בכלל איז יעדער הענדלער מיט שפייז־פראָדוקטן מחויב צו טראגן א ווייסן קיטל (כאַלאַט), און

אומזיסטער באַלויכטונג.

די טאָג־באַלויכטונג קאסט קיין געלט ניט און זי האט נאך די גרויסע מעלה, וואס זי איז אלע מאל געזונטער פאר דער קינסטליכער באלויכטונג. די גאנצע טעכניק פון באלויכטונג האט דאך פאר אן ענדציל צו שאפן אזוינע קינסטליכע קוואלן פון ליכטיקייט, וועלכע זאלן די קינסטליכע באלויכטונג וואס מערער דערנענטערן צו דער נאטירליכער טאג־באַלויכטונג.

נעמענדיק אין אכט, אז די פראָדוקטיווקייט פון דער ארבעט איז אפהייניק פון גוטער באלויכטונג, זיינען די אונטערנעמער איצט גערן גרייט צו בויען די פאבריקן און ווארשטאטן בהסכם מיט די פאדערונגען פון דער ארבעטס־היגיענע בנוגע צו דער צאל פענסטער, זייער גרויס א. א. וו. מען טוט נאך אין דער באציאונג מערער, ווי עס פארלאנגט דער מינימום און מען בויט ליכטיקע פאבריק־געביידעס פשוט, כדי מערער צו פארדינען פון דער פראָדוקציע.

וואס פאר א שייכות האט דאס אבער אליץ צום האנטווערק און בפרט צום יידישן האנטווערק? אפשר האט נאך וועגן דעם א צוועק צו ריידן, למשל, אין דייטשלאנד, ווו דער „האנטווערק־אינסטיטוט“ ארבעט אויס פלענער פון ליכטיק־געבויטע געביידעס און דירות פאר פארשיידענע מינים האנטווערקער־ווארשטאטן. אפנים האט א דייטשער בעל־מלאכה די מאטעריעלע מעגליכקייט אויסצונוצן די דאזיקע פלענער און זיך צו באזארגן סיי מיט גוטער באלויכטונג, סיי מיט אנדערע באקוועמליכקייטן בא דער ארבעט. בא אונז ווידער איז דאך פונקט דער היפוך. א בעל־מלאכה

צו זען, זעט מען ערגער. דעריבער דארף א לעמפל אדער לאמפ שטענדיק האבן א קלאָש אדער אַבאַזשור און בכלל זיין אזוי אוועקגעשטעלט אדער אויפגעהאנגען, אז יעטווידער בלענדונג זאל זיין אויסגעמיטן. אויך איז זעהר נישט געזונט, אויב אין דעם ווארשטאט הערשן גרויסע קאנטראסטן צווישן די באלויכטענע און ניט באלויכטענע פלעצער. דאס אויג ווערט גוואלדיק פארמאטערט בא די שארפע איבערגאנגען פון טונקל צו העל, און דערפאר איז עס ניט גוט, למשל, ווען אין ווארשטאט איז פינסטער און די ארבעטס־פלעצער זיינען שטארק באלויכטן. דער מוסר־השכל איז, אז מען דארף ווי געהעריק ארומזען א לאָמפּ און גוט זיך ארומקוקן, ווי אזוי ער באלויכט די שטוב אדער דעם ארבעטס־פלאץ. דאס ביסל מי און געלט, וואס דאס דארף קאָסטן, וועט זיך אָפּצאָלן כפל כפלים.

דער ענין באלויכטונג איז היינט צו טאג זעהר אויספירליך באארבעט און עס זיינען אויסגעארבעט געווארן נאָרמען וועגן דער שטארקייט פון דער באלויכטונג וועלכע די פארשיידענע ארטן אַרבעט. עס איז קלאר, למשל, אז א שניידער דארף ארבעטן בא א בעסער־באלויכטענעם ווארשטאט איידער א שמיד, און אז דער זעלביקער שניידער פילט וויניקער א באַדערפעניש אין ליכטיקייט, ווען ער האט צו טאן מיט א העלער שטיקל געוואנט, איידער בשעת ער נייט א שווארצן בגד. מיר וועלן זיך דא ניט אָפּשטעלן אויף די אלע פרטים און וועלן אנשטאט דעם איבערגיין צו דער

איך וואלט אייך געוווּנשן, איר זאלט זיך אמאָל דורכשפאצירן דורך אונזער סמאָטשע אדער דזיקע גאס און א קוק טון, ווי ס'שטייען אונזערע יידישע שפייז=קרעמערס מיט קאלטנאוואטע בערד, מיט פארשמאלצעטע היטלען, אָנגעטון אין ווייסע קיטלען, וועלכע זיי טראגן מיט א בפירושן אומווילן, אומחן, כמעט מיט אן עקל. נו, מילא פון די קיטלען האט זיך דער גאסן=הענדלער ווי ס'איז ארויסגעדרייט, אבער זיינע מלבושים מוזן זיין ריין, און זיין סחורה מוז ער אויפהאלטן אין א סאניטארן צושטאנד. אבער גייט זייט א בריה און היט אָפּ די סאניטארע דינים, ווען מ'האנדלט אויף דער גאס אין שטויב, אין שמוץ, אין רעגן. גייט דעריבער א שטענדיק געיעג אויפן גאסן=הענדלער, וועלכער ווערט פארציטערט, ווען ס'דערנענטערט זיך צו אים א סאַניטאַרער אדער פאליציייאישער באַאמטער, קאן ער ניט מאכן קיין פּיס אדער זיך אויסבאהאלטן, קאן ער אויך ניט ראטעווען זיך מיט א מתנת=יד, ווערט ער געבודקט, און אין דער גרעסטער צאל פאלן ווערט זיין סחורה קאנפיסקירט און ער אליין פארהאלטן פארן עובר זיין אויף די סאַניטאַרע פארשריפטן.

די גאסן=הענדלער, וועלכע פארקויפן ניט קיין עסן=ווארג, נאר אזעלכע זאכן, אויף וועלכע סאניטארע פארשריפטן זיינען איבערהויפּט ניט חל (זאקן, קראוואטן, שפילצייג, שטעקנס וכדומה), האבן אויף זיך אן אנדער פּלאָג. זיי טארן ניט בלייבן שטיין אויף איין אָרט, זיי דארפן ארומגיין, זיי טארן זיך ניט באווייזן אויף די צענטראלע גאסן, זיי מוזן אָנשטענדיק אויסזען, און אויב ס'פאדערט זיך אן אָנשטענדיק אויסזען, קאן מען שוין גרינג פסלענען יידישע הענדלער, וואס טראגן ווי אויף צו להכעיס לאנגע בערד און נאך לאנגע קאפּעטעס דערצו.

אונטער די אלע היגיענישע און עסטעטישע טעמים ליגט פארשטעקט א בפירושע אנטיסעמיטישע טענדענץ, וועלכע קומט באזונדערס צום אויסדרוק אין די באמיאונגען פונם אינוואלידן=פארבאנד, אז דער גאנצער גאסן=האנדל זאל אונטערגעווארפן ווערן א קאָנצעסיע=ארדענונג. יעדער איינער, וואס וועט וועלן זיך פארנעמען מיט גאסן=האנדל, זאל מוזן באקומען א אנטשפרעכנדע דערלויבעניש פון דער מאכט. די כונה פון די אינוואלידן ליגט אויבן אויף. אויב ס'וועט האלטן בא קאנצעסיעס, וועט נאטירליך א פּאָליאק און אן אינוואליד דערצו גיכער באקומען א דערלויבעניש, ווי א ייד, וואס האט ניט געהאט די זכיה צו פארלירן א האנט צי א פוס אין דער מלחמה.

בא היינטיקן טאג קאן מען נאך ניט וויסן באשטימט, צי דער באגער פון די אינוואלידן האט אויסגעזיכטן אויף דערפאלג. לעת=עתה אבער פארטיידיקן זיך די יידישע גאסן=הענדלער און לאזן זיך ניט ארויסרייסן פון מויל זייער ארים=שטיקל ברויט. מיט א חודש צוריק האט א דעלעגאציע פונם צענטראלן יידישן קליינהענדלער פארבאנד אָפּגעהאלטן א קאנפערענץ מיטן ווארשעווער רעגירונגס=קאמיסאר וועגן די רדיפות אויפן גאסן=האנדל. צוליב דער בויך=טיפוס=עפּידעמיע, וואס האט זיך באוויזן אין די יידישע גאסן, האט מען געזאלט איינגאנצן פארווערן דעם גאסן-האנדל מיט פרוכטן. אויף דער אינטערווענץ פון דער דעלעגאציע איז אלס פראבע באשלאסן געווארן איינצופירן, אז אויף יעדן וועגעלע, טישל אדער קוישל, אויף וועלכע די גאסן=הענדלער פארקויפן די פרוכטן, זאל זיך געפינען אן אויפשריפט, אז מ'טאר ניט עסן קיין פרוכטן ניט געשיילט, ניט געוואשן אדער ניט געקאכט. אויסער דעם האט די דעלעגאציע נעפועלט בא'ם קאמיסאר, אז פון היינט אן און ווייטער וועט מען די גאסן=הענדלער, וואס האבן א פּאַטענט פונם מאַגיסטראט צו פירן זייער מסחר, שוין מער ניט פארהאלטן פאר האנדלען אין אנטי=סאניטאַרישע באדינגונגען אדער פאר שטערן דעם גאסן=פארקער, נאר מ'וועט בלויז צונויפשטעלן אויפן אָרט פּראָטאָקאָלן פאר זייערע חטאים, פאר וועלכע מ'וועט זיי דערנאך משפטן אין אנגענומענעם סדר.

אט די דאזיקע בשורה=טובה ברענג איך אייך צו מראגן. אבי איר האט טענות צו מיר, אז רק איך באוויין אייך א קאפּ אין מיינע בריוו און ברענג אייך שטענדיק נאר טרויעריקע ידיעות...

ווארשע, 1=טן נאוועמבער 1929. א. איינענער.

איז צופרידן, ווען עס קומט אים נישט אוים צו הויזן ערגעץ אין א קעלער (סוטערינע) אדער אין א סאלקע אונטערן דאך. ער נעמט די דירה, וועלכע ער קאן באקומען פאר זיין ביסל געלט, און וואס וועלן אים דאָ העלפן אלע עצות און באַרעכענונגען וועגן דעם, ווי אזוי עס וואָלט געדארפט אויסזען א גוטער ווארשטאט. נאר אויך דאָ מוזן מיר זאגן: ניט געאיילט! בא גענויערע באטראכטונגען ווייזט זיך ארויס, אז עס איז כמעט ווי ניטא דער פאַל, ווו מ'זאל ניט קאנען פארבעסערן די אויסנוצונג פון דער אומזיסטער באלויכטונג.

אין א יידישן ווארשטאט האלט מען ניט איבעריק פון ריינקייט, און די שויבן זיינען פארשטויבט און פארשמוצט. האבן אבער געוויזן גענויע אויסרעכענונגען, אז ווען די שויבן זיינען ניט גענוג ריין, פארהאלטן זיי א גרויסן טייל פון דער אריינפאלנדיקער ליכטיקייט. דער אָנווער אין ליכטיקייט צוליב שטויב און שמוץ קאן דערגיין ביז צו 50 פראצענט, און אנטשפרעכנד פאלט די פּראָדוקטיוויטעט פון דער אַרבעט צוליב אזא קלייניקייט, ווי נישט האלטן ריין די פענסטער. היינט, ווער ווייס עס נישט, אז טאמער ווערט א שויב צעבראָכן, איילט מען זיך נישט אראָפּצוברייגען א גלעזער און מען פאַרשטאָפּט דערווייל דאס פענסטער מיט א שמאַטע אדער מען פאלט גאר אויף א המצאה און אנשטאט דער שויב שלאָגט מען צו א ברעטל. חדשים גייען דערנאך אריבער, די באלויכטונג אין ווארשטאט איז געווארן קלענער, און דער בעל=מלאכה ווייסט ניט, אז די נישטיקע עקאנאמיע אויף א נייער שויב האט אים אָנגעמאכט באדייטנדיק גרעסערע היזקות.

אויב מען איז אזוי אָפּגעלאזן און מען פארשמייט נישט די נויטווענדיקייט צו האלטן די פענסטער אין ריינקייט און אָרדענונג, כדי אויסצוניצן אויף וויפיל עס לאזט זיך נאר די ליכטיקע שיין פון טאג, איז אזוינע זאכן, ווי אויסקאלכן דעם ווארשטאט קומען שוין אן ווי קריעת=ים=סוף. אויף אזוינע זאכן האט שוין דער בעל=מלאכה געווים קיין געלט ניט. טא זאל ער וויסן, אז א שמוציקער און פארחושכטער ווארשטאט איז ניט בלויז שעדליך מיט דעם שמוץ זיינעם, — ער פארמינערט אויך די ליכטיקייט. די באלויכטונג פון א לאקאל איז אפּהייגיק נישט בלויז דערפון, וויפיל ליכטיקייט עס פאלט אריין אין לאקאל דורך די פענסטער: זעהר א גרויסע ראלע שפילן דערביי דער סופיט (די סטעלע) און די ווענט. וואס ווייסער און ריינער זיי זיינען, אלץ וויניקער שלינגען זיי איין ליכטיקייט, און אלץ מערער ליכטיקייט שפיגלען זיי אָפּ אין רוים פון לאקאל. ווען מען קומט אריין אין אן אויסגעקאלכטער שטוב און מען זאגט, אז נאכן רעמאנט איז געווארן „ליכטיק אין די אויגן", טרעפט מען מיט דעם דאזיקן פאלקסטימליכן אויסדרוק אין סאמע פינטל. די גענויע אויסמעסטונגען האבן פולשטענדיק באשטעטיקט, אז ווייסע און בכלל העלע ווענט פארשטארקן אין א סך מאל די ליכטיקייט פון די צימערן. אגב באַמערקט, באציט זיך דאס סיי צו דער נאטירליכער טאג=באלויכטונג, סיי צו דער באצאלטער קינסטליכער באלויכטונג אין אָוונט. אין א ווארשטאט מיט טונקעלע און שמוציקע ווענט מוז מען אויסגעבן אין עטליכע מאל מערער געלט אויף עלעקטריע, גאז אדער נאַפט, אויב מען וויל דארט

פון יידישן עקאנאמישן לעבן אין ליטע און רומעניע

(לויט דער יידישער פרעסע)

מיר האבן, ליידער, ניט קיין ספעציעלע אויספארשונגען וועגן יידישן עקאנאמישן לעבן אין די דערמאנטע לענדער און, נאטירליך, אז ווען איר ווילט באקומען כאטש א וועלכן ניט איז בילד וועגן דעם, ווי אזוי, פון וואס און אין וועלכע באדינגונגען לעבט דארט די יידישע באפעלקערונג, זאלט איר זיך צוערשט ווענדן צו דער ארטיקער יידישער פרעסע: ווער, אויב ניט זי, איז אין דער ערשטער רייע באריפן אפצו-שפיגלען דאס ארטיקע לעבן מיט זיינע טאג-טעגליכע נויטן, זארגן און באדערפענישן, געבן די קאנקרעטע שילדערונגען פון דעם שווערן חיונה-קאמף פון די יידישע מאסן אין שטאט און שטעטל. אין בעסאראביע ליטע און לעטלאנד דערשיינען גאנץ גרויסע יידישע טאג-צייטונגען, וווּ ס'איז דא אין פלוג גענוג פלאץ פאר אזעלכע וויכטיקע ארטיקע אנגע-לעגנהייטן. מיר האבן אבער געפרווט בלעטערן די דאזיקע צייטונגען און האבן דארט געפונען ידיעות און באשרייבונגען וועגן פארשיידנסטע דערשיינונגען און פאסירונגען, וואס קומען פאר אויף דער גארער וועלט, אבער כמעט גארנישט וועגן דער ארומיקער יידי-שער עקאנאמישער ווירקליכקייט.

מיר פארלאנגען, נאטירליך, ניט פון די יידישע צייטונגען, זיי זאלן אונז געבן טרוקענעם סטאטיסטישן מאטעריאל, אבער קארעס-פאנדענציעס פון די ערטער מיט א לעבעדיקער כאראקטעריסטיק פון די יידישע פרנסות — דאס גלויבן מיר, וואלט געקאנט זיין ניט נאר נוצליך, נאר אויך גענוג אינטערעסאנט פארן יידישן לעזער.—

אין דער לעצטער צייט האבן די גרעסערע יידישע צייטונגען אין פוילן איינגעפירט יעדע וואך א „ווירטשאפטליכע ביילאגע". עס וואלט אפשר געווען א יושר, אז די יידישע צייטונגען אין די קלענערע מלוכות זאלן זיך אראפנעמען א מוסר-השכל פון זייערע עלטערע שוועסטער און נאכטאן זייער ביישפיל.

***

איניקע ידיעות וועגן ליטע האבן מיר געפונען אין ארטיקל פון צ. פארט אין ארגאן פון די יידישע קרעדיט-קאאפעראטיוון „דער יידי-שער קאאפעראטאר" (פאר אויגוסט-סעפטעמבער), וואס דערשיינט אין קאוונע.

דער ארטיקל באשעפטיקט זיך מיט די יידישע „פאלקס-בייענק". היות ווי די דאזיקע אנשטאלטן נעמען ארום בערך 75 פראצענט פון די יידן אין ליטע און ס'זיינען דארטן פארטראטן אלע שיכטן פון דער יידישער באפעלקערונג, גיבן זיי אונז גלייכצייטיק א געוויסן בילד פון יידישן לעבן בכלל:

„די כמעט 25 טויזנט מיטגלידער פון די יידישע פאלקסבייענק, וועלכע שטעלן מיט זיך פאר (מיט זייערע פאמיליע-מיטגלידער) לערך 75 פראצענט פון דער גאנצער היגער יידישער באפעלקערונג, טיילן זיך אלס עקאנאמישע שיכטן... אויף א האנדלס-קלאס, האנטווערקער און לאנדווירטן.

„די לאגע פונם הענדלערישן טייל, וועלכער באטרעפט בא אונז 10.500 פערזאן אדער 45 פראצענט פון אלע חברים אין די פ"ב, איז א שווערע צוליב א גאנצער רייע סיבות, וועלכע זיינען פון איין זייט פארבונדן מיט דער קאניונקטור פון לאנד און פון דער אנדער זייט מיטן שטייערן-לאסט, וועלכער ליגט הויפטזאכליך אויף זיי, און מיטן פעלן פון ביליקן קרעדיט....

„לויט די סטאטיסטישע אנגאבן, זיינען אין די פ"ב פארשריבן אלס מיטגלידער 5334 האנטווערקער. ס'איז צו רעכענען, אז לערך איז דאס אויך די אלגעמיינע צאל יידישע האנטווערקער אין ליטע, ווייל די האנט-ווערקער זיינען אמייסטן אלע פארשריבן אלס מיטגלידער אין די פ"ב.

„די עקאנאמישע לאגע פון אט די האנטווערקער איז אן אומגע-הויער שלעכטע. צעווארפן איבער די פיל קליינע שטעטלעך פון ליטע,

---

ארבעטן בא דער זעלביקער ליכטיקייט ווי אין א ריינעם ווארשטאט מיט ווייסע אדער העל-געפארבטע ווענט.

עס געמעגט פארגינען. נאר עס זיינען פאראן נאך אנדערע זאכן אין ווארשטאט, וועלכע קאנען פארבעסערן די באלויכטונג נאר אן יעטווידער

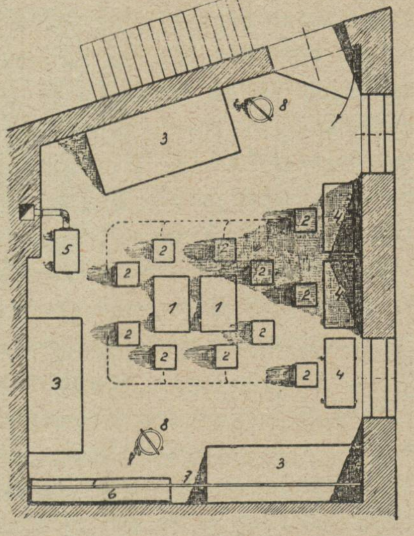

פאלשע איינארדענונג אין ווארשטאט

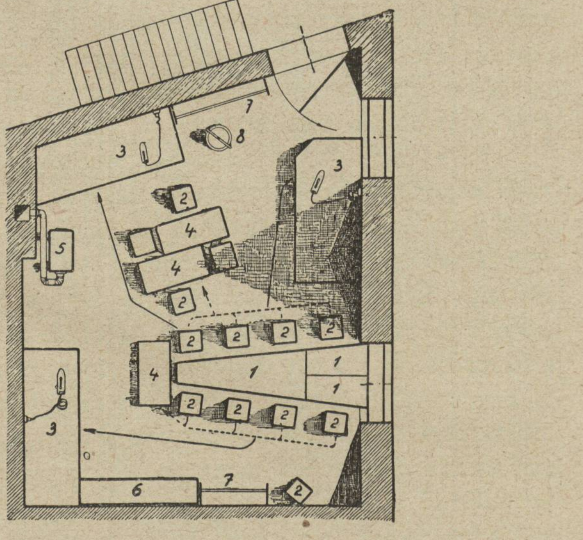

ריכטיקע איינארדענונג אין ווארשטאט

די ציפער אויף ביידע בילדער באדייטן: 1 — ארבעטס-טישן, 2 — בענקלעך און שטולן, 3 — פרעס-טישן, 4 — ניי-מאשינעס, 5 — אויוועלע פאר די פרעסן, 6 — ארבעטס-שטענדער, 7 — שטאנד פאר קליידער, 8 — הענגער פאר קליידער (לויט „Betriebsführung" יאנואר 1928)

די הוצאה אויף אויסקאלכן א שטוב, און ווער רעדט אויף וואשן די פענסטער איז אזוי קליין, אז דער קאמסטער בעל-מלאכה וואלט זיך

הוצאה. עס האנדלט זיך וועגן דעם, אז מען דארף זיך גוט איבערליינן אין יעדער איינצעלנעם פאל, ווי אזוי אויסצושטעלן אין דעם לאקאל די

שטעלן זיי מיט זיך פאר א מאסע, וועלכע שטארבט פשוט אויס פון הונגער. מיט יעדן טאג ווערן זיי אלץ מער ארויסגעשטופט פון זייערע פאָזיציעס דורך דער אלץ וואקסנדיקער קאנקורענץ פון דער גרויס=אינדוסטריע און פון אויפקומענדיקן ניט=יידישן האנטווערקער, וועלכער איז טעכניש פיל בעסער אויסגעבילדעט און באזיצט אויך די מאדערנערע מאשינעס און געציי. צוליב א גאנצער רייע סיבות איז דער יידישער האנטווערקער שטענדיק נידערשלאגן און פראָבירט אפילו ניט צו געבן א ווידערשטאנד און איינצוהאלטן זיינע עקאנאמישע פאָזיציעס. ער טרוימט שטענדיק וועגן דער מעגליכקייט צו עמיגרירן...

„אין די יידישע פאלקסבאנק זיינען פארשריבן אלס חברים 1300 יידישע לאנדווירטשאפטליכע ווירטשאפטן. לויט די ידיעות, וועלכע עס זיינען בא אונז פאראן, זאלן אזעלכע ווירטשאפטן זיין איבער 2000. דא און דארט אין די פארשיידענע קליינע יידישע שטעטלעך מערקט זיך א געוויסער דראנג זיך איינצוארדענען אויף לאנדווירטשאפט. אונז זיינען באקאנט פאלן, ווען יידן האבן פארקויפט זייערע שטעטלשע הייזער און האבן פאר דעם געלט זיך איינגעשאפט באָדן. מאנכע האבן ספעציעל צו דעם צוועק אפילו באקומען שטיצע פון זייערע קרובים אין אמעריקע".

דער מחבר קלאגט זיך אויף דעם, וואס ס'פעלן מאטעריאלן וועגן דער יידישער לאגע. עס וואלט געווען וויכטיק: „ווען עס זאל דורכגעפירט ווערן א גענויע אויספארשונג פון דער לאגע פון יידישן האנטווערקער בא אונז אין ליטע און עס זאלן אויפגעקלערט ווערן די סיבות, צוליב וואס זיין מצב איז אזא שלעכטער. אזא וויסנשאפטליכע אויספארשונג קאנען די האנטווערקער אליין אויף זיך ניט נעמען".

* * *

אין דער דייטש-יידישער „Bukovinaer Volkszeitung" וואס דערשיינט אין טשערנאוויץ, איז אָפּגעדרוקט א שמועס מיט דעם אייראָפּעאישן דירעקטאר פון „היאס" אהרן בנימין וועגן זיינע איינדרוקן פון דער רייזע איבער בעסאראביע און זיבנבירגען. ער שטעלט זיך באזונדערס אָפּ אויספירליך אויף דער לאגע פון די יידישע פויערים אין די דערמאנטע געגנטן:

„דער יידישער פויער אין בעסאַראַביע און זיבנבירגן איז ממש מיט איבערמענשליכער ליבע צוגעבונדן צו דער ערד, הגם אים קומט דערביי אויס בוכשטעבליך צו הונגערן. דער חלק ערד, וואס דער יידישער קאָלאניסט פארמאגט, איז זעהר קליין, דערפון קומט אים נאך אָפּטמאל אויס אָפּצוגעבן א טייל זיין טאכטער אלס נדן. אין זיבנבירגן און אין מארמאראש=שיגעט פארנעמען זיך די יידישע פויערים נאך מיט נעבן=פרנסות אלס היים-ארבעטער, דער עיקר, מיט וועבעריי. ערשט ניט לאנג איז געשאפן געווארן א פאָנד פון 2000 דאלאר צום איינקויף פון רוי-שטאָפן פאר די היימוועבער אין מאַרמאָראָש=שיגעט. ענליכע פאנדן וואלטן אויך געמוזט געשאפן ווערן פאר די יידישע קאלאניסטן אין בעסאַראַביע. אָפּזאַץ=געביטן פאר אזעלכע אויסארבעטונגען זיינען פאראן, דאס איינציקע, וואס זיי פעלט, איז די מעגליכקייט איינצוקויפן די נויטיקע רוי-מאטעריאלן פאר ביליקע פרייזן. אין דער לעצטער צייט האבן זיך 25 יידישע פויערים פון מאַרמאָראָש=שיגעט מיט דער הילף פון „יק"א" באזעצט אויף ערד אין ארגענטינע. פון בעסאַראַביע איז אַ פּאַרטיע פויערים אריבערגעפירט געווארן אין דרום-פראנקרייך, ווו זיי האבן די אויסזיכטן זיך איינצוארדענען בא דער לאנדווירטשאפט".

* * *

דאס איז דער איינציקער מאטעריאל וועגן דער יידישער עקאנאמישער לאגע אין רומעניע, ליטע און לעטלאנד, וואס מיר האבן געפונען אין דער ארטיקער יידישער פרעסע פאר דער לעצטער צייט! לאמיר האָפן, אז בא דער צווייטער פרעסע=איבערזיכט וועלן מיר צוזאמען מיטן לעזער געפינען זיך אין א גינסטיקערער לאגע...

טישן און די מאשינעס און די איבעריקע געגנשטאנדן, וועלכע פאדערן זיך צו דער ארבעט. מיר וועלן אונזער געדאנק דערקלערן אויף א ביישפיל, און יעדערן וועט קלאָר ווערן, וואס מיר ווילן דא זאגן. אויף דער צייכענונג רעכטס איז פארגעשטעלט א שניידערשער ווארשטאט פון עסטרייך. דער ווארשטאט איז גענוג גראַם, אבער ניט איבעריק באקוועם. ער האט צוויי ניט זעהר גרויסע פענסטער און איינע א וואנט שטייט קרום. ווי האט דער דאזיקער בעל=מלאכה זיך איינגעארדנט אין דעם דאזיקן לאָקאַל? ניט לאנג טראכטנדיק האט ער אוועקגעשטעלט אלץ אזוי, ווי עס איז אנגענומען אין א פריוואטער וווינונג. בא די ווענט זיינען אוועקגעשטעלט געווארן די שווערע זאכן, — די ניי=מאשינעס און טישן צום פרעסן — אין דער מיט האט ער אוועקגעשטעלט א פאָר קלענערע טישן און ביינקלעך פאר די ארבעטער. דער פועל=יוצא איז געווען, אז פון די דריי ניי=מאשינעס האבן זיך צוויי געפונען אין דער סאמע פינסטערניש, און דארטן בא דעם ווענטל צווישן פענסטער האט מען עס געארבעט בא דער מאשין. דער שאטן פון דער וואנט פלעגט אויסער דעם פאלן אויף עטליכע ביינקלעך, און אויך א טייל ארבעטער באם טיש זיינען געזעסן אין פינסטערניש. עס איז געקומען אין ווארשטאט דער ראציאנאליזאטאר, ד. ה. דער פארשטייער פון דעם באראטונגס=אמט בא דער ווינער האנטווערקער=קאמער און האט איבערגעאנדערשט די גאנצע איינארדענונג. דער פארגלייך פון דעם נייעם בילד (אויף אונזער צייכענונג לינקס) מיט דעם פריערדיקן בילד ווייזט גלייך, אין וואס איז באשטאנען דער איינפט. דעם ארבעטס=טיש האט מען אוועקגעשטעלט באם סאמע פענסטער און געגעבן אים אזא געשטאלט, אז אלע אכט ארבעטער זאלן זיצן אין דער ליכטיקייט. די ניי=מאשינעס האט מען ארויסגערוקט אין מיטן שטוב, ווו עס איז גענוג ליכטיק. די פרעס=טישן האט מען איבערגעשטעלט און א דאנק אלעם דעם האט מען דערגרייכט נאך אן עקאנאמיע. די ארבעטער איז איצטער אויסגעקומען ווייניקער צו פארלירן צייט אויף צוצוקומען צו די ניי=מאשינעס און צו די פרעס=טישן (מען האט נאך פארביטן די געוויינליכע פרעס=אייזנס אויף עלעקטרישע, און דערפאר זיינען די אייזנס אויף דעם נייעם בילד פארגעשטעלט מיט שנורן צו דער עלעקטרישער נעץ, אבער דאס געהערט נישט צו אונזער היינטיקער טעמע). מען האט נאך צוגענומען א הענגער פאר קליידער, וועלכער האט געשטערט דער באוועגונג און מען האט איבערגעבויט די רערן בא דעם אויוועלע, כדי די פרעס=טישן זאלן פעסט שטיין אין די ווינקלען. נאר דאס זיינען שוין קלענערע זאכן. מיר זעען אויף דעם ביישפיל, ווי מען קאָן אָן הוצאות פארבעסערן די באלויכטונג פון א ווארשטאט. ווי געזאגט, דערגרייכט מען בא א בעסערער באלויכטונג א שטייגערונג פון דער פראָדוקציע. דאס נעמט זיך נישט בלויז דערפון, וואס בא א געהעריקער באלויכטונג ווערן די אויגן נישט אזוי גיך מיד און די ארבעט גייט איבער דעם בעסער. די בעסערע באלויכטונג האט נאך א פסיכאלאגישע ווירקונג, אבער די ארבעטס=פסיכאָלאָגיע איז א זאך, וועלכע פארדינט א באזונדער באטראכטונג.

י. יאשונסקי

פונם לעבן פון פארבאנד

גרויסע מיטגלידער-ווערבירונג-אקציע אין איראפע און אין אמעריקע

די צענטראל-פארוואלטונג האט זיך געווענדעט צו אלע לאנדס-ארגאניזאציעס אין איראָפּע און אין אמעריקע מיט א פאָרשלאג דורכצופירן אין דער וואָך פון חנוכה אין אלע לענדער א ברײטע אקציע אויף צו ווערבירן נײע מיטגלידער פאר „ארט“.

דער ציל פון דער דאזיקער אקציע זאל זײן ניט נאר צו פארגרעסערן די אָרטיקע הכנסות פון די „ארט“-ארגאניזאציעס, נאר אויך צו פּאָפּולאַריזירן די „ארט“-אידייען צווישן די ברײטע מאסן פון דער יידישער באפעלקערונג, אקטיווירן דעם אינטערעס מצד די יידישע קבוצים אין מזרח- און מערב-איראפע צו דער אויפבוי-ארבעט אין די מזרח-איראָפּעאישע לענדער און פארשטארקן די זעלבסטעטיקייט פון די יידישע מאסן אין די מזרח-איראפעאישע לענדער גופא. לויט די ידיעות, וואס זײנען אָנגעקומען פון די אָרגאניזאציעס אין פוילן, ליטע און רומעניע, ווערן דארטן שוין געמאכט אלע נויטיקע הכנות אויף דורכצופירן די ווערבירונג-אקציע אין א געהעריקן פארנעם.

אַמעריקע

צו דער באַנײאַונג פון דער „אָרט“-קאמפאניע אין אמעריקע

אונטערן פארזיץ פון ה א ו א ר ד ק א ל מ א ן און בא דער באטײליקונג פון פיל אנגעזעענע יידישע פערזענליכקײטן איז דעם 24-טן אָקטאָבער פארגעקומען אין האטעל „אַסטאָר“ אין נױ-יארק א קבלת-פנים פאר ד"ר ה ע נ ר י מ א ס ק א ו י ץ צו זײן אומקערן זיך פון דער איראפע-רײזע.

ד"ר מאסקאָװיץ האט קלאר און שארף געשילדערט די טרויעריקע לאגע פון דער יידישער באפעלקערונג אין מזרח-איראפע, האט זיך אָפּגעשטעלט אויפן שרעקליכן מצב פון די דעקלאסירטע, הויפטזאכליך פון די יוגנטליכע אין רוסלאנד און אויף דער סיסטעמאטישער פּאַופּעריזירונג פון פוילישן יידנטום. ער האט אויך אָפּגעגעבן אן אויספירליכן באריכט איבער דער לעצטער סעסיע פון צענטראל-ראט פון „ארט“-פארבאנד.

ה. ק א ל מ א ן האט אנגעוויזן אויף די פארשריטן פון דער אינדוסטריאליזירונגס-ארבעט אין רוסלאנד און האט אונטערגעשטריכן, אז די טעטיקײט פון „ארט“ אויף דעם געביט האט זיך ביז איצט פולקום בארעכטיקט און אז „ארט“ דארף אויך ווײטער שפּילן אן אנפירנדיקע ראל באם דורכפירן די דאזיקע ארבעט. נאטירליך, דארף „ארט“ באקומען דערויף די אנטשפּרעכנדיקע באדייטנדע מיטלען.

ס'האבן נאך גערעדט ריכטער י. פ ע נ ק י ן און אדוואקאט מ א ק ס א י ז נ ע ר, וואס האבן ארויסגעזאגט דעם געדאנק, אז די לעצטע טרויעריקע געשעענישן, וואס האבן דערשיטערט דאס יידנטום פון דער גאנצער וועלט, טארן פאר קײן פאל ניט אָפּהאלטן די אויפבוי-ארבעט אין מזרח-איראפע און זי דארף ווײטער געפירט ווערן מיט פארשטארקטער ענערגיע.

אין דעם זין האט די פארזאמלונג אנגענומען א ווענדונג צום אמעריקאנער יידנטום.

פאלקס-געצייג-קאַמפּיין אין אמעריקע

די דערפאלגרייכע ארבעט פון דער פאלקס-געצייג-קאַמפּיין, וואס איז אָפּגעשוואכט געווארן אין די הייסע זומער-חדשים און האט דערנאָך געמוזט איבערגעריסן ווערן צוליב די טרויעריקע געשעענישן אין ארץ-ישראל, איז אין דער לעצטער צײט ווידער אויפגענומען געווארן מיט גרויס ענערגיע. ווי עס איז צו זען פון דער יידישער פרעסע אין אמעריקע און באזונדערס פונם „פארווערטס“, האט זיך די יידישע עפנטליכקײט ווידער אמאל אנגעהויבן צו דערמאנען וועגן די נויטן פון דער דעקלאסירטער יידישער באפעלקערונג אין רוסלאנד. א דאנק דער ענערגיע פון די פירער פון פאלקס-געצייג-קאמפּיין און דעם אינטערעס פון דער יידישער ארבעטערשאפט אין אמעריקע צו העלפן די יידן אין מזרח-איראָפּע, האט די דאזיקע ארבעט אין משך פון א לפי ערך קורצער צײט געלאזן טיפע ווארצלען. אין אלע וויכטיקסטע פונקטן פון לאנד זײנען נעגרינדעט געווארן ארגאניזאציעס, וואס זײנען שוין צוגעטראטן צו אן אקטיווער זאמלונגס-ארבעט.

דעם 26-טן און 27-טן אקטאבער זײנען אין ניו-יארק פארגעקומען בלומען-טעג פאר די צוועקן פון קאַמפּיין. אלע יידישע אַרבעטער-אָרגאניזאציעס האבן געשטעלט אין דינסט פון די זאמלונגען א גרויסע צאל וואלאנטערן. די מאטעריעלע רעזולטאטן זײנען דא אין איצטיקן מאמענט נאך ניט באקאנט. מען מוז רעכענען, אז די אומרואיקע שטימונג, וואס האט גראד אין דער צײט געהערשט אין ניו-יארק אין צוזאמענהאנג מיט די געשעענישן אויפן אמעריקאנער געלט-מארק, האבן זיך ניט גינסטיק אָפּגערופן אויף די רעזולטאטן פון דער גאסן-זאמלונג. בכל אופן זײנען אבער די בלומען-טעג געווען א גרויסע מאניפעסטאציע פאר דער וויכטיקער פאלקס-זאך.

פון לאָס-אנדזשעלעס באריכטעט מען וועגן א קאָנצערט, וואס איז דארט פארגעקומען דעם 21-טן אָקטאָבער. דער קאנצערט האט ארײנגעבראכט פאר דער פאלקס-געצייג-קאמפּיין 2000 דאָלאַר.

די טעג קומט אין פילאדעלפיע פאר א זאמלונג פון הויז צו הויז. אין יאנואר דארף פארקומען דער ערשטער צוזאמענפאר פון די קאמיטעטן פון פאלקס-געצייג-קאמפּיין מיטן צוועק צו פארברײטערן און באפעסטיקן די אקציע.

רוסלאַנד

אָפּמאך פון „אָרט“ מיטן „קאָמזעט“ וועגן רוי-שטאָף פאר דעקלאַסירטע

דעם 12-טן נאוועמבער איז צווישן „קאמזעט“ און דער פארטרעטונג פון „ארט“-פארבאנד אין מאסקווע אָפּגעשלאסן געווארן אן אָפּמאך, לויט וועלכן דעם פארבאנד ווערט געגעבן דאס רעכט ארײנצופירן פאר דער דעקלאסירטער יידישער באפעלקערונג און בעלי-מלאכות רוי-שטאף אָן צאָל. דער אָפּמאַך איז חל אויך אויפן רוי-שטאף, וואס די קרובים אין אויסלאנד שיקן דורך „ארט“ פאר זײערע נאענטע קײן רוסלאנד.

גוטע גערעטעניש אויף די פעלדער פון אַדעסער ראַיאָן

לויט די נײסטע באריכטן פון די יידישע קאָלאָניעס אין אָדעסער ראיאן איז דארט האַיאר אויסגעפאלן א גוטע גערעטעניש. אין די קאלאניעס „נ י ה י ם“, „ס ט א ל י נ א“, „פ ר י ה ו ט“, „פ ר י ב ע ר ג“ א. אנד. דערגרייכט די גערעטעניש פון זומער-ווייץ 60 ביז 100 פוד פון א דעסיאטין. די גערעטעניש פון ווינטער-ווייץ — 50 ביז 80 פוד פון א דעסיאטין, גערשטן און האבער האבן געגעבן 70 ביז 120 פוד, און אין אײניקע קאלאניעס, ווי „ס ט א ל י נ א“, „נ ײ ה י ם“ און „ז א כ א ר י ע ו ק א“ — **אפילו** 200 פוד. גוט איז אויך דער צושטאנד פון קוקורוזע און סאָנעשניק. מען רעכנט מיט א גערעטעניש פון דורכשניטליך 150 פוד פון א דעסיאטין.

די קאלאניעס גרייטן זיך אינטענסיוו צו דער

ווינטער-זיי-קאמפאניע. אייגענע זריעות האבן נאר איניקע קאלאניעס, ווי „נאווי-מיר,“ „סטאלינא“ און „שטערן“. אלע אנדערע קאלאניעס וועלן באקומען זריעות פון דער רעגירונג, פאר די דאזיקע זריעות וועלן זיי אָפּצאלן מיט אנדערע קולטורן. א געוויסער טייל קאלאניסטן וועט באזארגט ווערן מיט זריעות דורך „ארט“. מיט ארבעטס-פּי און לאנדווירטשאפטליכע מאשינעס זיינען די קאלאניסטן פארזארגט. מען רעכנט פארזייען דאס יאר מער ווינטער-קולטורן, ווי פאראיארן. אין אלגעמיין וועלן פארזייט ווערן אן ערך 2000 דעסיאטין.

דער הייזער-בוי איז אין פולן גאנג. אין קאלאניע „פרייבערג“ ווערן געבויט 24 הייזער, אין „סטאלינא“ — 12, אין „פרייהיים“ — 7, אין „פריילאנד“ — 5 און אין „שטערן“ — 4. האיאר וועלן אויך פארענדיקט ווערן 18 הייזער, וואס מ'האט אנגעהויבן צו בויען פאראיארן. כמעט די גאנצע בוי-ארבעט ווערט געמאכט אויף די קרעדיטן פון „ארט“.

די אויפלעבונג פון די קאלאניעס ווערט צום גרויסן טייל געשטערט דורך דער ברויט-צוגרייטונגס-קאמפאניע פון דער רעגירונג. אין א סך פונקטן זיינען פאר די קאָלאָניסטן איבערגעלאזן געווארן נאר די מינימאלע רעזערוון פון ברויט און פוראזש. אָפטמאָל באטרעפן די דאזיקע רעזערוון ניט מער, ווי צו 13 ביז 15 און אמאל אפילו — 3 ביז 5 פוד ווייץ אויף א נפש. באזונדערס שווער האבן פון דעם צו ליידן די קאלאניסטן, וואס האבן זיך באזעצט אויף דער ערד ערשט אין לעצטן יאר.

פוילן

ערשטער פייערליכער סיום פון דער נייער לערן-פאבריק אין ביאליסטאָק

שטאט-פרעזידענט דאנקט „ארט“ אין נאמען פון שטאט

ס'איז שוין אצונד פאר אלעמען קלאר, אז איינער פון די וויכטיקסטע פאקטארן אין דער אינדוסטריאליזירונגס-ארבעט איז די טעכנישע צוגרייטונג פון די יידישע ארבעטער צו דער פאבריק, די ארגאניזירונג פון אנטשפרעכנדע לערן-פאבריקן. לאדזשער „ארט“ איז, כידוע, אין פוילן געווען דער פיאָנער אין דער הינזיכט. דעם מוסטער פון לאדזש האט נאכגעטאן ביאליסטאק. פאראיארן האט „ארט“ דורכגעפירט א ספעציעלע אקציע אין ביאליסטאק אונטערן לאָזונג פון שאַפן דאָרט, אין וויכטיקן צענטער פון דער טריקאטאזש-אינדוסטריע, א לערן-פאבריק פאר טריקאטאזש. ניט געקוקט אויפן שווערן קריזיס, וואס האט דאן געהערשט אין ביאליסטאק, האט דאך דער דאזיקער לאָזונג געפונען דעם לעבהאפטסטן אָפּקלאנג צווישן דער באפעלקערונג און ס'האט זיך איינגעגעבן איינגיכן דעם פלאן צו פארווירקליכן און צו עפענען די לערן-פאבריק.

דעם 10-טן ד. ח. איז שוין פארגעקומען דער ערשטער פייערליכער סיום פון דער לערן-פאבריק און אן אויסשטעלונג פון דער ארבעט.

עס זיינען געקומען פארשטייער פון מאגיסטראט, קהילה, געזעלשאפטליכע אינסטיטוציעס, פריינט פון „ארט“.

אין נאמען פון קאמיטעט האט געעפנט די פייערונג ד״ר מ. פערלשטיין, וועלכער האט אנגעוויזן, אז ס'איז נאך ניטא קיין יאר, ווי „ארט“ האט דורכגעפירט אן אקציע אין ביאליסטאק פאר עפענען אזא שול, און איצט האבן מיר שוין דעם ערשטן סיום.

נאכן באריכט וועגן דער טעטיקייט פון „ארט“ אין ביאליסטאק, האבן זיך אנגעהויבן די באגריסונגען.

אין נאמען פון שטאט-ראט האט באגריסט דער פרעזעס פון שטאט-ראט — מלינסקי. „ארט“ טוט זעהר א וויכטיקע ארבעט פון צוגרייטן קוואליפיצירטע ארבעטער. אזוי ווי די פיזיאקראטן פון 18-טן יארהונדערט אין פראנקרייך, אזוי איז איצט „ארט“ דא, פלאנצט איין בא די יידישע מאסן די ליבע צו דער ארבעט. מיר דארפן מיטהעלפן „ארט“ און זען, ער זאל זיך ניט אנשטויסן אויף שוועריקייטן. די מלוכה און די געזעלשאפט מוזן אנערקענען די ארבעט פון „ארט“.

דער שטאט-פרעזידענט הערמאנאווסקי האט באגריסט אין נאמען פון מאגיסטראט: „איך דאנק דעם קאמיטעט פון „ארט“ — האט ער צווישן אנדערעס געזאגט — אין נאמען פון דער שטאט. איר גיט דער שטאט נייע קוואליפיצירטע ארבעטער און דערמיט פארקלענערט איר די ארבעטלאזיקייט“.

אין נאמען פון דער קהילה באגריסט ראבינער רויזמאן, אין נאמען פון דער פרעסע — רעדאקטאר קאפלאן, אין נאמען פון האנטווערקער-פאראיין — דער פארזיצער ווידער און אין נאמען פון טעקסטיל-מייסטער-פאראיין — ה' קיזילשטיין.

דער פארשטייער פון צ. ק. „ארט“ ב. אווסוראוויטש באקענט אלעמען מיט דער אלגעמיינער טעטיקייט פון „ארט“.

צום סוף ווערט איבערגעלייענט די רשימה פון 22 שילער און שילערינס, וועלכע האבן געענדיקט די קורסן.

לאנדווירטשאפטליכער קאָאָפּעראַטיוו פון "אָרט" באַקומט אן אויסצייכענונג

אויף דער לאנדווירטשאפטליכער אויסשטעלונג פון באראנאוויטשער קרייז אנהויב נאוועמבער ה. י. האט דער לאנדווירטשאפטליכער קאָאָפּעראַטיוו פון „ארט“ אין סטאָלאָוויטש באקומען אן אויסצייכענונג פאר זיינע עקספּאָנאטן.

אין א באריכט פון דעם קאָאָפּעראַטיוו אין סטאָלאָוויטש צום צ. ק. פון „ארט“ אין פוילן ווערט פון דער אויסשטעלונג פאלגנדיקעס מיטגעטיילט:

„אונזער קיאָסק איז געווען זעהר שיין דעקאָרירט. די עקספּאָנאַטן זיינען באשטאנען פון א בינשטאָק, צענטראָפוגע׳ פיר סאָרטן פי-בוראקעס, פיר סאָרטן מערן, צוויי סלאָיעס האָניק, פינף סאָרטן עפל, ברוקווע, קאַרטאָפל, האָבער, גערשטן און קאָרן. אויף די פלאַקאַטן איז געווען אָנגעוויזן, אז דער קאָאָפּעראַטיוו איז אָרגאניזירט דורך דער געזעלשאפט „ארט“.

„די פוילישע געזעלשאפט פון דער שטאט באַראַנאָוויטש און דער אומגעגנט האט געשענקט פיל אויפמערקזאמקייט אונזער קיאָסק, באַקוקט די עקספּאָנאַטן מיט גרויס נייגעריקייט און כסדר געבעטן דערקלערונגען. א באַזונדער אינטערעס האט ארויסגעוויזן דער דעלעגאט פון ווילנער האנדלס-קאמער און אויך דער קרייז-דאָקטאָר. פאר זיי איז דאס געווען א חידוש: „יידן זאלן זיין אזוינע גוטע גערטנער און לאנדווירטן!“

„די עקספּאָנאַטן זיינען באַשאָנקען געווארן מיט א לויב-שיין (ליסט פּאָכוואלני). די יידישע עקספּאָנאַטן און באזונדערס די אויסצייכענונג האבן, פארשטייט זיך, פארשאפט גרויסן נחת רוח די באַראַנאָוויטשער יידן“.

ווילנער כראָניק

אכטונג, עלעקטראמאנטיארן!

דעם 3-טן נאוועמבער הויבן זיך אָן די לימודים אויף די אָוונט-קורסן פון „ארט“ פאר עלעקטרא-טעכניקער.

אלע פאררעגיסטרירטע דארפן זיך מעלדן אין קאַנצעלאריע פון „ארט“ (גדאנסקע 3) פון 10 ביז 2 באטאג און פון 7 ביז 8 אינאוונט, כדי צו דערלייזדיקן די פארמאליטעטן.

אין דער האנטווערקער-שול בא „ארט“ פאר מעכאנישער שלאָסעריי און מעבל-סטאָלעריי ווערן אנגענומען נייע שילער.

בעסאַראַביע

צווייטע קאָנפערענץ פון „אָרט“ אין בעסאראביע

פון 21-טן ביזן 23-טן אָקטאָבער איז אין קישינעוו פארגעקומען די אל-בעסאראבישע קאָנפערענץ פון „ארט“. צו דער קאָנפערענץ זיינען געקומען 35 דעלעגאטן. באזונדערס שטארק זיינען געווען פארטראטן די קאלאניסטן, א דאנק דעם, וואס די קאמיטעטן פון „ארט“ אין די

קאלאניעס באשטייען כמעט אויסשליסליך פון קאָלאָניסטן גופא. די קאָנפערענץ איז באגריסט געווארן פון א ריי בעסאראבער יידישע געזעלשאפטליכע אינסטיטוציעס. ס'זיינען אויך געווען באגריסונגען פון בוקאווינע און פון אויסלאנד. אין נאמען פון דער צענטראל=פארוואלטונג פון „ארט“=פארבאנד איז די קאָנפערענץ באגריסט געווארן פונם מיטגליד פון צענטראל=ראט אינזש. ל. פרענקעל. אין זיין באגריסונגס=ווארט האט אינזש. פרענקעל אָנגעוויזן אויף די נייע פּראָבלעמען פון דער יידישער אויפבוי=ארבעט אין מזרח=אייראָפּע און האט באזונדערס אונטערגעשטריכן די וויכטיקייט פון דער אינדוסטריאליזירונגס=ארבעט פון פארבאנד. פון די באריכטן פון ה"ה אלעקסאנדראווסקי און אגראנאם פייגין האט זיך באקומען פאלגנדיק בילד פון דער ארבעט אין בעסאראביע אין יאר 1928=1929:

אויף לאנדווירטשאפטליכער ארבעט האט „ארט“ אויסגעגעבן 1.376.197 לעי. 80 פּראָצענט פונם ביודזשעט פאר לאנדווירטשאפט זיינען געגאנגען אויף פארגרעסערן דעם ערד=שטח פון די יידישע קאלאניסטן, אויף ערד=ארענדע און זריעה. מיט דער הילף פון „ארט“ זיינען אינם דאזיקן יאר געקויפט געווארן נייע 230 העקטאר ערד, דערביי האט „ארט“ געשטרעבט צו קאָנצענטרירן זיין טעטיקייט אין איין דורכאויסיקן לאנדווירטשאפטליכן ראיאן. עס זיינען אויך אנגעוויזן געווארן פארשיידענע מאָסנאמען פון „ארט“ אויף צו פארבעסערן דעם צושטאנד פון דער יידישער וויין=גערטנעריי אין בעסאראביע. אין משך פון יאר איז די קאָלאָניסטן ארויסגעגעבן געווארן אן ערך 10.000 וויין=לאָזעס אויף א סומע פון אן ערך 100.000 לעי. ס'זיינען אויך ארויסגעגעבן געווארן קרעדיטן אויף צו פארברייטערן דעם שטח פון די טאבאק=פלאנטאציעס. די באריכטן האבן פארצייכנט אויך א ריי פרוון פון „ארט“ אין בעסאראביע צו סטימולירן די קאָאָפּעראטיווע באוועגונג צווישן די יידישע קאָלאָניסטן, כדי אויף אזא אופן צו פארגרעסערן די פּראָדוקטיוויטעט און רענטאבלקייט פון דער יידישער לאנדווירטשאפט. פאר די לעצטע 2 יאר פון שלעכטער גרעטעניש אין בעסאראביע האט „ארט“ באזונדערס פיל געהאלפן די קאלאניסטן מיט לאנגטערמיניקע קרעדיטן. אין די באריכטן איז אונטערגעשטריכן געווארן מיט באפרידיקונג, אז די לעצטע פאר חדשים, ווי נאר די לאגע אין די יידישע קאלאניעס האט זיך געבעסערט, א דאנק דער גוטער גרעטעניש, האבן די קאָלאָניסטן אנגעהויבן אָפּצוצאלן זייערע חובות, אזוי אז אין משך פון די נאענטסטע חדשים וועלן זייערע חובות זיין אויסגעצאלט.

אין משך פונם באריכט=יאר האט „ארט“ אין בעסאראביע אויסגעהאלטן 10 אנשטאלטן פאר פּראָפעסיאנעלער בילדונג, צווישן זיי — פאך=דערגאנצונגס=קורסן פאר דערוואקסענע. אין אלגעמיין האבן זיך אין די פּראָפעסיאנעלע שולן פון „ארט“ אין דאזיקן יאר געלערנט אן ערך 500 תלמידים. די אנשטאלטן פון „ארט“ געפינען זיך אין קישינעוו, בעלצי, בענדער, רעזינא, אָרגייעוו א. א. וו.

די קאָנפערענץ האט זיך באשעפטיקט מיט די פראגן פון דער אינדוסטריאליזירונגס=ארבעט פאר דער בעסאראבער יידישער באפעלקערונג. ס'איז אנגעוויזן געווארן אויף דער נויטיקייט צו דערהויבן דעם טעכנישן מצב פון דער יידישער מלאכה, ווייל זי ווערט צוליב איר אָפּגעשטאנענקייט וואס א יאר אלץ שטארקער ארויסגעשטויסן דורך דעם טעכניש בעסער צוגעגרייטן קריסטליכן בעל=מלאכה.

די דעבאטן ארום די דאזיקע פראגן, ווי אויך ארום די וואלן פונם נייעם צענטראל=קאמיטעט, האבן געטראגן א ליידנשאפטליכן כאראקטער. אינם נייעם צענטראל=קאמיטעט זיינען געוויילט געווארן 19 מיטגלידער, און אין רעוויזיאנס=קאָמיסיע — 4 מיטגלידער.

אין פּרעזידיום פון צ. ק. זיינען געוויילט געווארן די ה"ה: ד"ר יקיר, אינזש. זילבערמאן, וו. סאלאָמאָנאָוו, י. בערנער, אלעקסאנדראווסקי.

די קאָנפערענץ האט אנגענומען א ריי רעזאלוציעס, צווישן זיי פאלגנדיקע: עס ווערט „קאנסטאטירט מיט צופרידנקייט, אז די רעארגאניזירונג פון דער לאנדווירטשאפטליכער
פון אָרגאַניזאציע, און אין אגראנאמישן זין.
ארבעט האט געגעבן גינסטיקע רעזולטאטן אין זין
ס'ווערט אונטערגעשטראכן די נויטווענדיקייט צו פארברייטערן „די נעץ פון פּראָפעסיאנעלע שולן אין די פּראווינציעלע פונקטן אין בעסאראביע און אין דער ערשטער ריי אין די ערטער, ווו די אָרטיקע קאָמיטעטן האבן געמאכט דעם פארזוך צו עפענען אזעלכע שולן מיט אייגענע מיטלען, ווי קאָלאָראש, נאוואסעליץ, טעלענעשטי, אקערמאן און ראמאנאווקע“.

„די קאנפערענץ געפינט, אז עס מוזן אנגענומען ווערן אמשנעלסטן אלע מיטלען צו ליקווידירן אינגאנצן אדער כאטש טיילווייז די דעפיציטן פון די פּראָפ. שולן, וועלכע געפינען זיך אדאנק דעם אין זעהר א שווערער לאגע, וואס קאן ווערן א געפאר פאר זייער ווייטערדיקער עקזיסטענץ“.

די קאנפערענץ „באגריסט די איניציאטיוו פון דער צ. פ. אין איר געלונגענער קאמפּאניע אין אמעריקע“... „דריקט אויס דער צ. פ. איר אנערקענונג און צופרידנקייט פאר די פעריאדישע אויסגאבן פון פארבאנד, באזונדערס פארן זשורנאל „ווירטשאפט און לעבן“, „אנערקענט מיט צופרידנקייט די רעזאלוציעס פון צענטראל=ראט צו פארגרעסערן דעם ביודזשעט פאר די פּראָפ. שולן און אסיגנירן ספּעציעלע סומען אויף בנינים פאר די פּראָפּ=שולן אין בעסאראביע“.

בנוגע דעם פארשלאג פון צ. פ. וועגן דער „ארט“=וואך צו ווערבירן מיטגלידער „באשליסט די קאנפערענץ צו ארגאניזירן א קאמפאניע און פארפליכטעט אלע ארטיקע ארגאניזאציעס צו אנטוויקלען די מאקסימאלסטע ענערגיע און טעטיקייט, כדי דורכצופירן זי“.

דייטשלאַנד

15 יידישע געמיינדעס אין דייטשלאנד שליסן איין „ארט“ אין זייער ביודזשעט

15 יידישע געמיינדעס אין דייטשלאנד האבן אין זייער ביודזשעט פארן יאר 1929=30 ארייננגענומען גרעסערע סובסידיעס פארן „ארט“=פארבאנד. צווישן די דאזיקע געמיינדעס געפינען זיך די בערלינער, פראנקפורטער, ברעסלויער, לייפציגער און קעניגסבערגער, ווי אויך אייניקע קלענערע געמיינדעס, ווי די מאַנהיימער, וויסבאַדענער, שטעטינער, ניישטאטער און באָיטענער. א גרעסערע סובסידיע פאר „ארט“ האט ארייננגעשטעלט אין זיין ביודזשעט דער פארבאנד פון די יידישע געמיינדעס אין פרייסן.

עס וואקסט אויך די צאל פון לאקאלע „ארט“=קאָמיטעטן און גרופן פון „ארט“=פריינט אין די גרעסערע און קלענערע געמיינדעס.

ליטע

א מתנה פון דער ליטווישער רעגירונג פאר דער פּראָפשול פון „אָרט“ אין קאָוונע

די קאָוונער פּראָפ. שול האט באקומען פון דער ליטווישער רעגירונג א נייעם דיזל=מאטאר אין ווערט פון 5000 דייטשע מארק. באם פייערליכן איבערגעבן די מתנה זיינען בייגעווען אין שול=געביידע פארטרעטער פון בילדונג= און האנדל=מיניסטעריום און פיל געסט.

פאַרן אינהאַלט פון דער אַנאָנסן־אָפּטיילונג איז די רעדאקציע ניט פאַראַנטוואָרטליך

Herausgeber: „ORT“-Verband, Berlin W. 57. Bülowstraße 90. — Für die Redaktion: Dr. A. Singalowski, Charlottenburg. — Verlag M. Wittenberg, Berlin W62, Kleiststraße 31. — Postscheck; Berlin 40054 - Prag 501,347 — Druck: Buchdruckerei „VIKTORIA“ GmbH Berlin-Charlottenburg, Spreestraße 52/53.

15

זייטיקע ידיעות

די נייע ניי־מאַשין פון לייכטן מעטאַל Elektro-Mundlos

די דאזיקע ניי־מאשין איז א גרויסער נייס אויפן געביט פון עלעקטרישע ניי־מאשינעס. אויף די פאך־אויסשטעלונגען פון דער פירמע: Mundlos A.-G אויף וועלכער זי איז געווען אויסגעשטעלט האט זי ארויסגערופן א שטארקן אינטערעס בא אלא פאכלייט און פובליקום און איז פון אלעמען באצייכנט געווארן אלס די ניי־מאשין פון דער צוקונפט.

צום ערשטן מאל איז עס א דייטשער ניי־מאשינעס־פאבריק געלונגען צו פראָדוצירן א גרינגע עלעקטרישע ניי־מאשין פון לייכטן מעטאל, וואס שטעלט אין שאטן אלע אנדערע קאנסטרוקציעס פון דעם מין. די „עלעקטרא־מונדלאז"־מאשין איז פולקום צוגעפאסט צו אלע מאדערנע פאדערונגען און ווונטשן. דער געשטעל און אויך געוויסע טיילן פון דער מאשין גופא, אויף וויפיל ס׳איז טעכניש מעגליך, זיינען געמאכט פון א לייכטן מעטאַל, כדי יעדער זאל איר קאנען אָן מי און שווערקייט טראגן. דאס געוויכט פון דער מאַשין איז דערפאר אויף בערך 9 קילאָ גרינגער, ווי יעדע נארמאלע האנט־ניי־מאשין.

א דאנק דער ספעציעלער קאנסטרוקציע פון דער „עלעקטרא־מונדלאז"־מאשין איז עס מעגליך אויפן בעסטן אופן אויסצונוצן די מעלות פון דער טעכנישער ד י ר ע ק ט ע ר ק ר א פ ט ־ א י ב ע ר ט ר א ג ו נ ג. טרייב־רימען, רייב־ראָלן און צאָן־רעדער זיינען בא איר לחלוטין ניט נויטיק. דער א נ ט ר י י ב ־ מ אָ ט אָ ר א י ז מ א נ ט י ר ט א י ן ד ע ר מ א ש י ן ג ו פ א, אזוי אז בא דער עלעקטרא־מונדלאז־מאַשין פאלן אוועק א סך מאשין־טיילן, וואס רייבן זיך שנעל אויס און זיינען אָפט גורם צו שטערונגען אין גאנג פון דער מאשין.

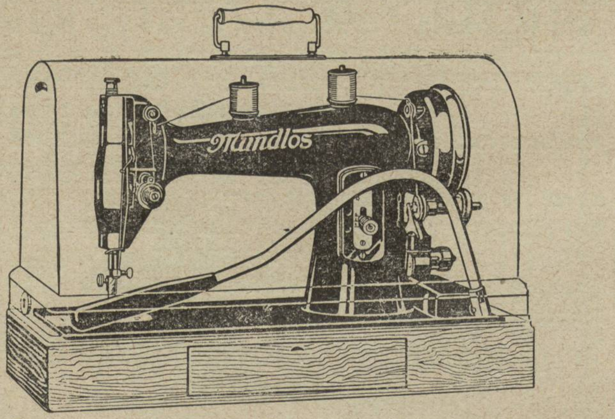

די מאשין איז אזוי קאנסטרואירט, אז זי קאן בארינט ווערן סיי מיט ג ל י י ך און סיי מיט א ו י ס ש ט ו י ס ־ ש ט ר א ם.

די רעגולירונג פון דער ניי־געשווינדקייט קומט פאר דורך דעם ט ר י י ב ע ר (טרייב־מאטאָר) וואס איז איינגעבויט אין געשטעל פון דער מאַשין. דער טרייבער האט אייניקע שטופן, אזוי אז ס׳איז לייכט מעגליך איינצושטעלן די ניי־געשווינדקייט ווי מען וויל און מען קאן אויספירן דאס נייען שטעפ נאך שטעפ אין א סעקונדע־טעמפ. בא א זעהר רוהיקן גאנג קאן מען אויף דער מאַשין דערצילן אניי־געשווינדקייט פון 1200 שטעפן אין איין מינוט. דער אנטרייבער ווערט געבראכט אין טעטיקייט דורך א קני־העבעל, וואס איז פעסט פארבונדן מיט דער מאַשין, און וואס קאן אריינגעטאן ווערן אין פארשליסקאסטן, ווען מען וויל אים ניט געברויכן.

א דאנק דעם, וואס דער מאטאר איז דירעקט אנגעהעפטעט אין דער מאַשין איז דער שטראם־פארברויך פון דער מאַשין זעהר קליין און מאכט אויס בערך נ א ר א י י ן ד ר י ט ל פון דעם פארברויך בא מאשינעס מיט א נ י ט ד י ר ע ק ט ן אַ נ ט ר י ב.

מיט דער טראנספּאָרטירבאַרער „עלעקטרא־מונדלאז" ניי־מאַשין קאן מען אויך גלענצנד מאַכן פערל־שטעפן, אחוץ דעם קאן מען מיט איר, פונקט ווי מיט אלע אנדערע סארטן „מונדלאז"־ניימאשינעס צירעווען, אויסנייען, מאכן הויל־זאם, האפטן מיט וואל, שטריקן, אויספארטיקן פילעט־ארבעטן און אסך אנדערע ניי־ און שטריק ארבעטן.

בא דער „עלעקקטרא־מונדלאז"־ניי־מאַשין האנדלט עס זיך אלזא וועגן א קוואַליטעט־דערפינדונג, מיט וועלכער דער סוחר קאן זיך פארשאפן אדאנקבאַרן קונדן־קרייז, ווייל די אויסערגעוויינליכע מעלות פון דער מאַשין און דער גינסטיקער פרייז רייצן זעהר זי צו קויפן.

(זע אויך אנאנס)

ראַציאָנעלע און זיכערע אויוונס פאר דער מעבל־אינדוסטריע.

יעדן פארוואלטער פון א מעבל־פאבריק אדער סטאלעריי־ווארשטאט זיינען גוט באקאנט די שוועריקייטן און מאטערנישן, וואס מ׳האט אויסצושטיין פון די קליי־ און פורניר־אויוונס. יעדער באַטריב מוז זיך דעריבער אינטערעסירן מיט די גרונטלייגנדיקע פארבעסערונגען, וואס זיינען איצט געמאכט געווארן אויפן דאזיקן געביט, און וואס קאנען פאר ניט גרויסע געלט איינגעשאפט ווערן. ס׳רעדט זיך דא וועגן די פאבריקאטן פון דער פירמע: Mitteldeutscher Ofenbau, Protte & Co., vorm. Krone-Werk G. m. b. H. Kassel וועלכע ווערן פון דעם גענעראל פארטרעטער: A. W. Atzert, Kassel, Leipziger Straße 58 פארקויפט.

דער קליי־ און פורניר־אויוון „Krone" קאן זיך, א דאנק זיין סטאבילער קאנסטרוקציע און גוטן סיסטעם, לאנג האלטן. דער אומגאנג מיט אים איז גאנץ איינפאך און די הייצונג זעהר ביליק, אזוי אז באם באנוצן אים שפארט מען איין בערך 80 פראָצענט ברענמאטעריאל און 90 פראָצענט ארבעט־צייט. די דאזיקע גלענצענדע רעזולטאטן קאן מען דערפאר דערצילן, ווייל די אויוונס זיינען אזוי קאנסטרואירט, אז מען קאן אין זיי ברענען כלערליי האלץ־אפפאַלן, ווי זעג־אָפּילקעס, שפענער, עקבער־ און הובל־סטרוזשקעס א. א.

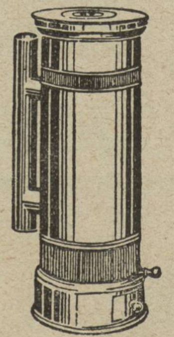

א חוץ דעם איז דא א צווייטער סאָרט אויוון מיט א דאפלט־הייצער, וועלכער קאן געהייצט ווערן סיי מיט האלץ־אָפּפאַלן און סיי מיט הארטע ברענשטאָפן, ווי האלץ, קוילן, טאָרף און אנדערע. דערביי קאנען ביידע הייצערס צוזאמען און איינציקווייז באנוצט ווערן.

בא די „ק ר א נ ע"־אויוונס באשטייט קיין שום שרפה־געפאר, הגם זיי קאנען ברענען גאנצע 10 – 12 שעה נאכאנאנד אן שום באדינונג. דעריבער קאן מען אזא אויוון לאזן ברענען אין ווינטער א גאנצע נאכט, כדי ווען מ׳קומט אויף מארגנס צו דער ארבעט זאל דער ווארשטאט זיין דורכגעווארימט. אין אזא אויוון קאן דערגרייכט ווערן א טעמפעראטור פון 230 גראד צעלזיוס, דערביי קאן עס קיינמאל ניט פאַסירן, אז די פורניר־פלאטע זאל אנהייבן צו גליען, ווייל זי ווערט דערהיצט ניט דירעקט פון דער הייצפלאך, נאר פון דער הייסער לופט, וואס געפינט זיך צווישן דער הייצפלאך און פורניר־פלאטע. דאס פורנירן מיט הייסלופט האט נאך א מעלה, וואס ס׳פארהיט פון מאטעריאל־שא־

דנס און פון אויפרייס־געפאַרן. דערביי דויערט דאס הייסמאכן די פּלאַטע ניט מער פון 10 מינוט. א דאנק א גאנצער שורה פון איינריכטונגען איז עס מעגליך צו האבן דעם קליי תמיד פליסיק, מען קאן פון אים אפּצוצאַפּן דאס ניט נויטיקע וואסער א. א.

אַ חויך פאר ארבעטס־צוועקן קאן דער אויוון אויך באנוצט ווערן צום באהייצן די וווין־ און ביורא־צימער.

פאר גרויסע פאבריקן רעקאמענדירט זיך דער „קראנע“־קעסל פאר דער צענטראַל־הייצונג, וואס איז געבויט לויטן זעלבן פּרינציפּ און וואס קאן פּראדוצירן ביז 100.000 ווארם־איינהייטן.

זעהר צו רעקאמענדירן זיינען אויך די קיך־פּליטעס „E a“, וואס זיינען זעהר שפּאָרעוודיק אין ברענען, האלטן זעהר לאנג היץ (פון 6 – 8 שעה אָן אונטערברעכונג) און קאנען געהייצט ווערן מיט האָלץ־אָפּפאַל (אָפּילקעס).

דאָס רייניקן קישקעס, הויפּטזאַכליך קישקעס פון שעפּסן און חזירים.

אין די פּאַך־קרייזן האט א לאנגע צייט געהערשט די מיינונג, אז דאס זויבערמאכן קישקעס פון שעפּסן און חזירים מיט א מאשין איז ניט מעגליך, אפילו ניט צוועקמעסיק. די דאזיקע מיינונג איז פארשטארקט געווארן אויך צוליב דעם, וואס אלע מאשינעס און אַפּאַראַטן צום רייניקן קישקעס האבן ניט פונקציאנירט און זיך ארויסגעוויזן אלס ניט ברויכבאר.

ערשט די קישקע־רייניקונג־מאַשין „טריפּאס“ (Tripas) האט געמאכט אן איבערקערעניש אויפן דאזיקן געביט. די דאזיקע מאשין רייניקט די קישקעס אזוי גרינטליך, אז ס'איז ניט נויטיק זיי נאכצורייניקן מיט דער האנט, ווי בא אנדערע מאשינעס. גלייך ווי די קישקעס גייען דורך דורך די מאשין קאנען זיי געזאלצן, סאָרטירט און טראנספּאָרטירט ווערן.

די „טריפּאַס“־מאשינעס ברייננען אגרויס שפּאָרעוודיקייט אין צייט און ארבעט.

די „טריפּאַס“־מאשינעס מיט קראפט־באטריב ווערן געמאכט אין 2 פאָרמאַטן: מאדעל I רייניקט בערך 300 און מאדעל II – בערך 1000 קישקעס אין א 8־שעהדיקן ארבעטסטאג. דער קראפט־פארברויך איז פאר מאָדעל I א האלב און פאר מאָדעל II — 2 פּ. ס. די מאשינעס דארפן זיין איינגעשלאסן אין א וואסערלייטונג מיט א וואסער־טעמפּעראַטור פון בערך 30 גראד צעלזיוס.

אזא מאשין, וואס ווערט באַדינט פון 2 פרויען, גיט בא א לייסטונג פון 1000 קישקעס, א אָפּשפּאָרעניש פון 42,50 דייטשע מארק אין טאג. אזוי ארום קאנען זיך די קאסטן פון אזא מאשין זעהר גיך אויסצאלן. א מאשין, מאָדעל I קאסט 1500 דייטשע מארק, מאדעל II – 3000 דייטשע מארק.

די „טריפּאַס“־מאַשין האט נאך א מעלה, וואס בא איר קאנען אויסגענוצט ווערן די אזוי גערופענע בלויע, דיקע עקן פון חזירים־קישקעס, וועלכע גייען לאיבוד באַם זויבערמאכן מיט דער האנט. די „טריפּאַס“־מאַשינעס ווערן פראדוצירט נאר פון דער פירמע August Jungnickel, Darm-Industrie-Maschinen-Fabrikation, Hamburg 36, וואס איז זייט יארצענדליקן גוט באקאנט אין די פּאַך־קרייזן.

די איינשאפונג פון אזעלכע מאשינעס איז באזונדערס צוגעפּאַסט פאר צעכן, וואס האבן אן אינטערעס אין ריינע קישקעס. ד"ר. ה.

ווי אַזוי דערהאַלט מען פריש פלייש און וווּרשט־סחורות?

כדי צו דערהאלטן פלייש און וווּרשט־סחורות פריש, ווערן איצט פון דער באַטרעפנדיקער אינדוסטריע אין דייטשלאנד פארווענדעט קאנסערווירונגס־זאלצן און געווירץ־אפּאראטן.

די קאנסערווירונגס־זאלצן דינען, כדי צו דערהאלטן דאס פלייש און די פארשיידענע וווּרשט־סחורות פריש און צו פארהיטן זיי פון פוילעניש.

די געווירץ־אַפּאַראַטן גיבן די פארשיידענע מינים וווּרשט דעם געאייגנטסטן געשמאק או, ווען ס'איז נויטיק, ווירקן זיי אויך זיי אויך אלס קאָנסערווירמיטל.

דאס וואס די דאזיקע זאלצן און אַפּאַראַטן ווערן רעקאמענדירט פון אמטליכע שטעלן אין פון פאכלייט באווייזט די גוטע קוואליטעט פון זיי אלס קאָנסערוויר־מיטל.

(ז. אויך אַנאָנס).

טריומפאַטאָר־רעכן־מאַשינעס

די דאזיקע רעכנמאשין איז זייט צענדליקער יאר פארשפרייט אין דער גאנצער וועלט און ווערט פּראָדוצירט אין לייפּציג־מעלקאו פון דער פירמע „Triumphator-Werke“, וואס איז איינע פון די גרעסטע רעכן־מאשינעס־פאבריק פון דער וועלט.

אן אויסגעצייכנטע מעלה אין דער קאנסטרוקציע פון דער „טריומפאַטאָר־רעכן־מאשין“ איז די איינפאַקכייט פון דער באדינונג, וואס גיט די מעגליכקייט יעדן מענשן זיך אין א גאר קורצער צייט אויסצולערנען זי צו באַנוצן. דערביי קאן מען זי אבער באנוצן אויך בא קאמפּליצירטעסטע בארעכענונגען, ווי בא פארמעסט־טעכנישע, וויסנשאפטליכע, פאלקס־ און פריוואטווירטשאפטליכע בארעכענונגען. פארשטייט זיך, אז פאר איניקע ספּעציאל־צוועקן מוזן געמאכט ווערן ספּעציעלע מאדעלן.

דערביי מוז באַטאָנט ווערן, אז די טריומפאַטאָר־רעכן־מאשין איז, אמת, א זעהר ווערטפולע דערגאנצונג פאר דער מעכאניזירטער בוכהאלטונג, זי קאן אבער באנוצט ווערן מיט גרויס דערפאלג אויך אין באַטריבן מיט אן איינפאַכער געשעפט־פירונג ד. ה., אלזא, אויך אין אזעלכע פאלן, ווו די רעכנערישע און די שריפטליכע ארבעטן ווערן געמאכט נאר דרך אגב. דאס ווערט באשטעטיקט דורך די פילע רעקאמענדאציעס, וואס קומען מצד אזעלכע באטריבן.

די טריומפאטאר־רעכן־מאשין ווערט אויך באנוצט באם פראקטישן אונטערריכט און א סך האנדלס, און פאך,שולן.

פאר דער קוואליטעט פון דער מאשין גאראנטירט די 25 יעריקע עקזיסטענץ פון דער פאבריק און די לאנגיאריקע גוטע דערפארונגען, וואס מיר האבן געמאכט מיט טויזנטער קויפער.

צום סוף דארף נאך דערמאנט ווערן, אז די „טריומפאטאר־מאשין“ איז זעהר פרייזווערט, אזוי אז ס'ליגט אינם אינטערעס פון יעדער געשעפטסמאַן זיך אַזאַ מאַשין איינצושאפן. =

צו די לייענער פון די „אָרט“־ידיעות“!

מיר האבן דעם כבוד אייך אויפמערקזאם צו מאכן, אז אויף ווונש שיקן צו אלע פירמעס, וואס אנאנסירן אין אונזער צייטשריפט

אומזיסט און אומפאַרבינדליך

פרייזקוראַנטן, פּראָספּעקטן קאַטאַלאָגן,

און אנדערע דרוק־מאטעריאלן.

אייערע אָנפראגן צו די פירמעס קאנט איר שרייבן אין אלע

שפּראַכן און אויך אין

יידיש און העברעאיש

די אנפראגן קאנען געשיקט ווערן דירעקט צו די פירמעס אדער אויפן אדרעס פון פארלאג:

M. Wittenberg, Berlin W 62, Kleiststraße 31.

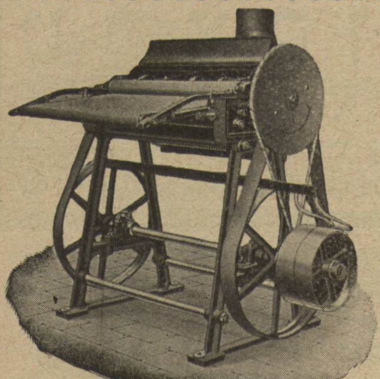

מאדערנע, סטאבילע
פרעציזיאנס - מאשינעס
פאר כלערליי
פעלץ - פארפיי-
נערונגס-אינדו-
סטריע
קויפט איר אמבעסטן בא
Fr. Wilhelm Selbeck
Telefon 45487
Leipzig W33, Lütznerstr.92
שער-מאשין מיט
העכסטער לייסטונג
מיט א אויטאָמאטישן פעל-טראנספארט-אפאראט און מיט א דאָפלטן צילינדער
טאג-פראדוקציע 4000—4500 פעל / פארלאנגט מיין רייך-אילוסטר. קאַטאַלאָג
1460

שלייף-שטיינער

פאר אינדוסטריע, האנטווערק און לאנד-
ווירטשאפט שטעלט צו אויסערסט ביליק,
פון אייגענעם שטיין-בראך
Martin Weinig
Schleifstein-Werke — Zeil a. Main (Deutschland)

RESERVIERT FÜR FIRMA	רעזערווירט פאר דער פירמע

FISCHER & CO.
G. M. B. H.
Freital-Potschappel
(Deutschland)

אַבאָנירט, לעזט און פארשפרייט
דעם צוויי-מאָנאַטליכן זשורנאַל
»ווירטשאפט און לעבן«

א באמת גוטע פרנסה

דורך מאַכן פרויען- און מענער-
זאָקן, אָן נעט, פון באַוול, וואָל
אָדער קונסט-זייד גיט אייך די

ביליקסטע שטריק-מאשין אין דער וועלט!

ביליקסטער פרייז!
גרעסטע לייסטונגען!
איינפאכסטע באדינונג!

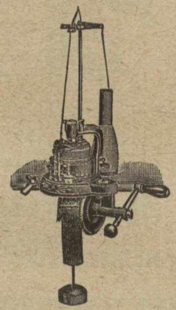

פאדערט אומזיסט צוליב אייער טובה וועגן פראספעקטן פון
VASANTA
Maschinenfabrik A.-G., Dresden-N 15

לעזט «ארט-ידיעות»!

ציגעלניע-מאשינעס
שטיינער - ברעך - מאַשינעס

הידראווּלישע פרעסן פאר צעמענט, ליים

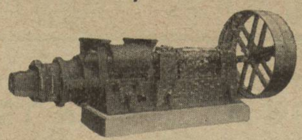

טערראצא און גראניטאָיד-פלאטן

שפּאַלטן-טיילן פון בעסטן קעראַמיט-שטאָל
Th. Groke A. G., Merseburg
1427

ערשט-קלאסיקע, זייט יארן געווינשט פון פאכלייט זיינע
SOLAR-POCO
זעלטענע געניקייט
יעדער שטיק גאַראַנטירט
ווערט צוגעשטעלט פאר אלערליי האָר-ליינג
באַזונדערס: 1/10 מ״מ׳ פאַר בובי-קאָפּ
און צום ראזירן
Ernst Pack & Söhne m. b. H.
Stahlwarenfabrik
Solingen in Deutschland

יעדער קויפט Solar-Poco

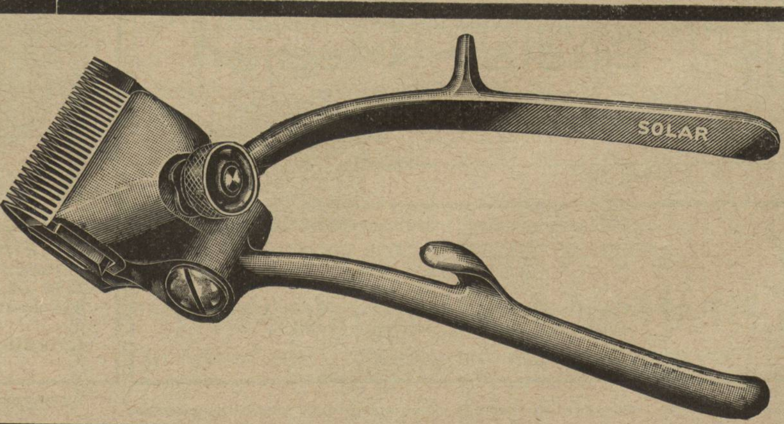

טראקן־פלאשן־קאפסלען

אידעאַלסטער פאַרשלוס פאר כלערליי פלאַקאָנס און פלאַשן· זיינען ניט גיפטיק, ניט פייערגעפערליך, דערביי לאָזן זיי ניט דורך קיין לופט· אלקאהאל, עטער א·א·וו· דורכזיכטיקע און ניט־דורכזיכט. אין אלע פארבן און פארמאטן. ווערן צוגעשטעלט טרוקן און האלטן זיך זעהר לאנג· באקוועם אין געברויך, קיינע באזונד· פאַרשריפטן באם לאגערן· פראָמפטע צושטעלונג, קאָנקורענצלאָזע פרייזן!

Walter Kiessling, Dresden 21, Schlüterstraße 16

אויב איר ווילט בלייבן אדער ווערן
ג עזונט [redacted]
דאן באַנוצט אונזער היילזון „ברילאנט“
„Brillant“ [redacted]
זי גיט ארויס אולטראפיאָלעטע זון־שטראלן און העלפט בא פארקילונג, רוי־מאַטעס· גיכט, אישיאַס, ווונדן, פורונקלס, בלוטאָרימקייט שלאָפלאזיקייט א.א.וו· אַגענטן ווערן געזוכט

Staub & Zimmer
Fabrik für Mechanik und Elektrotechnik
Neu-Isenburg b. Frankfurt a/Main (Deutschland)

HELIOS
ליכט־אפאראטן
פון העכסטן גראד
אין 10 טיפן
פארטרעטער ווערן געזוכט

HELIOS-WERK
HERMANN WILL, JENA
vorm. ELEKTRO-APPARATE-BAU Hermann Will, Jena

אינהאַלאַציע־
[redacted] אַפאראטן
האָבן זיך אַרויסגעוויזן אלס אויסגעצייכנט
קעגן אַסטמאַ, קאַטאַר, הוסטן און
אלע אנדערע לופט־מחלות

Widder & Co.
Glasinstrumentenfabrik
Schmiedefeld Kreis Schleusingen
(Deutschland)

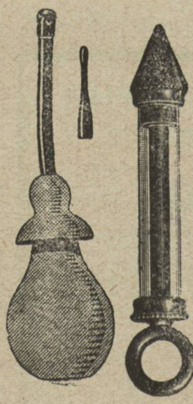

USCO

ULLRICH, SAUER & Co.
AKTIENGESELLSCHAFT
GRÄFENRODA / THÜR

פאבריק פון כירורגישע הארט־
גומי־ארטיקלען און
פיבער־טערמאָמעטערס
קאָנטראַקט־ליפעראַנט פון דעם נייעם
Rektal-טערמאָמעטער און Perla-פי־
בער־טערמאָמעטער לויט ד״ר פיליפסען

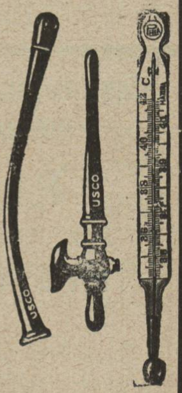

מילך־פראביר־אפאראטן
מיט דעם אַפאַראַט קאָן יעדער אונטערזוכן די מילך
זעען אויב זי איז געפעלשט·
1 אַפאַראַט קאָסט 1 דייטשע מארק
הורט־הענדלער קריגן ראַבאַט / ספעציאליטעט פון

Thüringerwald Glasmaschinenfabrik
Gustav Kessler
Schmiedefeld 12, Kreis Schleusingen (Deutschland)
1808

פאדערט אומזיסטע קאטאלאגן און
פרייזקוראנטן בא די פירמעס, וואס
אנאָנסירן אין „אָרט“־ידיעות“!

[redacted]

טעראמעטרעס·
דאמפף־ און צוג־מעסטער
פאבריצירט· אלס ספעציאל·

J. HEINRICH
Oberingenieur
Fabrik wärmetechn. Meßinstrumente
Quedlinburg Deutschland

J. BERGEON
GELNHAUSEN H.-N.
ערשטע ספעציאל־פאבריק פון
דעקאָראַציע־סטעמפלעך
פאַר די סחורות פון
גלאָז־, פאָרצעליי־, עמאַל־ און בלעך־
אינדוסטריע
געגרינדעט אין 1878 יאר
פאַרלאַנגט קאַטאלאָגן

ביליאַרד־באַלן (עלפאַנט־ביין און ק נסט־עלפאַנט־ביין)
קייען (שטעקנס) אין אלע ביליאַרד־אַרטיקלען פאר דער
גאַנצער וועלט· קעגל־באַלן

Schröder & Kartzke, Dresden-Laubegast
די גרעסטע ספעציאַל־פאַבריק אין דער וועלט
געגרינדעט אין 1884 | פרייזקוראנטן ווערן לויטן פאַרלאנג ארויסגעשיקט

די בעסטע
קאָנסערווירונגס־זאַלצן
פאר דער
פלייש-און ווורשט-סחורות-אינדוסטריע
זיינען די געזעצליך־געשיצטע זאלצן
מיטן נאמען

„Stassit“

די געשמאקסטע ווורשט באקומט מען, ווען מען פארווענדעט די געזעצליך געשיצטע ווורשט־געווירצן

„Ceylono“

וואס איז גוט פאר כלערליי מינים ווורשט ווערט רעקאָמענדירט פון אמטליכע שטעלן און פון פאכלייט

אפערטן קאן מען אויף ווונש באקומען פון דער ספעציאל־פאבריק פאר קאָנסערווירונגס-זאלצן

Conserv.-Salz-Fabrik
A. & F. LAY
Bad Kissingen (Deutsehland)

פארלאנגט אונזערע

מאטעריאל־פרוב־מאשינעס

וואָס זיינען איינגעפירט געוואָרן אין דייטשלאַנד און אויסלאַנד און וואָס האָבן זיך דאָרט אויס־געצייכנט.

קיין מאָדערנע פאַבריק, לאַבאָ־ראַטאָריע אדער וואַרשטאַט דאַרף ניט אַרבעטן אָן אונזערע

ספעציעלע פרוב־אַפּאַראַטן

Gesellschaft für Feinmechanik m. b. H.
Mannheim — Deutschland

C. A. Wild

Idar a. d. Nahe (Deutscland)

ליפערט זייט א סך יאָרן אלס ספעציאליטעט

מעטאל־זעגן

פאר גאלד־ און זילבער־ארבעטן
ווי אויך כלערליי פרעציזיאנס־אַרטיקלען
פאָדערט אָפערטן און מוסטערן!

RESERVIERT FÜR FIRMA | רעזערווירט פאַר דער פירמע

HEINRICH DIEL
Feinmehanische Anstalt
LEIPZIG
Albertstraße 28

C. S. Reich, Schweina in Thür.
געגרינדעט 1887
רעקאמענדירט זיך אלס די גרעסטע און לייסטונספעאיקסטע פאבריק אין דייטשלאנד

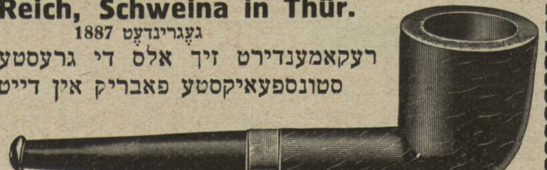

וואָס שטעלט צו ליולקעס, ציגארן־ און פאַפּיראָסן־ שפיצן מכל המינים

TRIUMPHATOR רעכן־מאשינעס

איינפאַך און איבערזיכטליך
מען קאָן זיך אויף זיי אומבאדינגט פארלאָזן

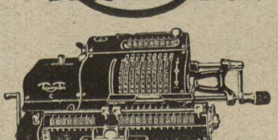

זייט 25 יאר גוט באקאנט / ספעציאל־פאבריק:

Triumphator-Werk m. b. H.
Leipzig-Mölkau 24 (Deutschland)

EMIL BLEIBTREU

Glauchau i. Sa. - Deutschland

שלייקעס-פאבריק

Hosenträger-Fabrikation

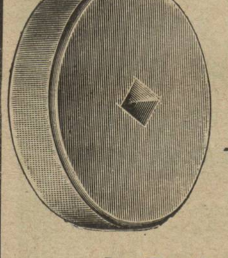
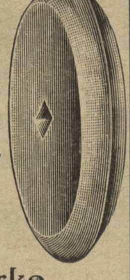

שלייף-שטיינער

פאר
אינדוסטריע, געווערבע און
לאנדווירטשאפט

שטעלט צו אין בעסטער קוואלי-
טעט פון די אייגענע גרויסע
שטיין-ברוכן

I. P. Pöllath, Schleifsteinwerke

Zeil a. Main (Bayern)

פארלאנגט אָפערטן ! פארלאנגט אָפערטן !

די בעסטע שלייף-שייבן

פאר אלע פארוועגדונגס-צוועקן

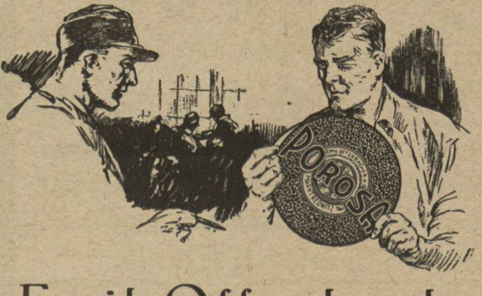

Emil Offenbacher A.-G.

MARKTREDWITZ (BAYERN)

פאַטענט-דרייבלייששטפּיטן

פון דער איינפאכסטער ביז צו דער בעסטער אויספירונג, מיט און אָן רעקלאמע. / אש-שאלן (פעפעלניצעס), שרייב-געצייג און אלץ וואס געהערט דערצו / פון גאַלאליט, הארט-גומי, קונסט-
הארץ און צעלולאיד

Wilhelm Karl, Schreibwarenfabrik

Nürnberg 0, Würzelbauerstraße 11 (Deutschland)

1897

איך פאַרקויף וועגן ליקווידאַציע אַ פולשטענדיקע

איינריכטונג

פון א 15 T-קאָרן-און ווייץ-מיל

נאר איין יאר באנוצט. כמעט אלע מאשינעס זיינען
פון **Seck**-פאבריקאט א. א.

8 דאפל-שטולן, **2** פלאן-זיכטער, דאָפל-גרויפן-פוץ-מאַשין, פיל-טער, מישעריי, **2** ליפטן א. א. וו. פולשטענדיקע רייניקונג
די איינריכטונג ווערט פאַרקויפט אויסערסט ביליק איינשליסנדיק די עלעוואטאָרן שנעקן, טראנסמיסיעס, פאסן א. א. וו. / אָרט — דרום-דייטשלאַנד

OTTO KNÜPFER, Ing. für Mühlenbau

München, Orleanstraße 31

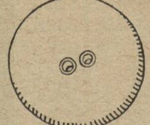

וועש-קנעפ

Wehrsdorfer Knopffabrik

Fritz Lehmann jun.

Wehrsdorf in Sachsen (Deutschland)

ליינט און פארשפרייט דעם

צווימאָנאַטליכן
זשורנאַל

ווירטשאפט און לעבן

ארויסגעגעבן פון פארבאנד
„אָרט“

די טעג דערשיינט נר. 5(8)

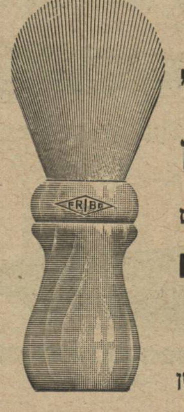

„FRIEBE“

גאראנטיע-
ראַזיר - פינזלען
דער פירנדיקער
פאבריקאט

Friedr. Beck

Pinselfabrik

Nürnberg 6

אילוסטרירטע פרייזקוראנטן
אויף ווונש

ספּעציאליטעט:
פאַרפּאַקונגען פאַר ראַזיר-קלינגען
כלערליי מינים פראָספּעקטן, פלאַקאַטן און עטיקעטן

DAV. FICHTER & Co

GRAPHISCHE KUNSTANSTALT.

SCHWARZWALD **FREUDENSTADT** SCHWARZWALD

(Deutschland)

בילדער, שילדן פון פירמעס שוץ־מארקעס וכדומה
ספעציאליטעט: מאכן עקסטרא לויט אייערע צייכענונגען און אנווייזונגען

AUGUST JÜTTNER, Saalfeld a. S., Deutschland (Postfach 50)

אפציבילדער פאר

אינדוסטריע
רעקלאמע
און קינדער

זייט 45 יאר אין הויך־ווערטיקער אויספירונג

Nürnberger Abziehbilderfabrik
Troeger & Bücking, Nürnberg 9316

A. LIEBETRUTH & Co.
Gesellschaft mit beschränkter Haftung
NÜRNBERG (DEUTSCHLAND)

עקספארטירט שוין העכער 57 יאר
אקווארעל־פארבן און פארבן־קעסטלעך
פאר שול און קינדער־שפיל־צוועקן

גיפט־פרייע פארבן

פאר כלערליי געגוס־ און שפייז־אינדוסטריען, פרוכט־אראמאטן און עסענצן, געווירץ־עקסטראקטן, מענטאל רעקריסט **D. A. B. 6.**, וואנילין 100%, קומארין, זויער־זאץ, ציטראן־זויערס, מענטע־אייל, פענכעל־אייל, אוי־קאליפטוס־אייל, פארמען־אייל און פלאטן־אייל
שטעלט צו זייט 1898

J. GIESEL u. Co., m. b. H.
Odenkirchen, Rheinland
(Leiter Dr. Carl Padberg) 1467
פארטרעטונג און לאגער אין פוילן
Oskar Trattner, Krakòw, Florjanska 53

פארבן / פאר מאל־צוועקן
" צעמענט
" פאסאדן

„Oceana" — München 2
G. M. B. H. N.-O. 6

דער אומזאץ! דער אומזאץ!

דאס איז איצט דאס וויכטיקסטע

מיר ברענגען ארויס דעם נייעם
Trophy - ראזיר־קלינג
וואס איז די העכסטע לייסטונג
אין דער ראזיר־קלינגען־טעכניק.
ער איז גאנץ אויסערגעוויינליכעס און ניט קיין אלטעגליכע דערשיינונג / פאדערט תיכף אפערטן בא דער
„Trophy"-Rasierklingen Ges. m. b. H.
Köln-Kalk (Deutschland)

די ראזיר־קלינגען, וואס האבן א וועלט־נאמען
די מארקע „Nieso" גאראנטירט פאר קוואליטעט
„Nieso" Gebr. Niepenberg, Solingen-Wald 15

„Ocean"
ראזיר־פינזלען

פון דער גוט־באקאנטער מארקע
Ferd. Oberndorfer, Rasierpinselfabrik
Nürnberg-Ve (Deutschland)

Pinselfabrik „SERO" G.m.b.H.
Nürnberg
לייגט פאר
ראזיר־פינזלען
פון דער ביליקסטער ביז דער בעסטער אויספירונג
פרייזן אויסער קאנקורענץ

!וועלט-שלאגער 1929 ! וועלט-שלאגער 1929

לאָך-מאַשינקעס מיט גלייכצי. באפעסטיקונג

דאָס פאפיר ווערט געלאָכט און גלייכצייטיק אויטאמאטיש ארומגעקלעפט מיט א שטייפן פאפיר-רעמל, כדי ס׳זאל זיך ניט רייסן ארום לאָך. פאַטענטירט אין אלע קולטור-מלוכות

אַזא אפאראט האט ביז איצט געפעלט!

מען קאן מיט אים מאכן זעהר גוטע געשעפטן!

אויסגעצייכנט אין דער אידיי און קאָנסטרוקציע!

איינפאַך ׀ צייט-איינשפּאָרעניש ׀ האלט זיך לאַנג

Merkur Maschinen- und Apparatebau-Gesellschaft

m. b. H **Nürnberg, Prinzregenten-Ufer 5**

טעלעגראם: Merkur טעלעפאָן: 50102

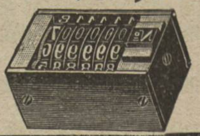

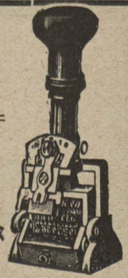

ספּאַציע-קיילן פאַר אַלע זעץ-מאַשין סיסטעמען אין פרע-ציזער אויספירונג פאר העכסטער לייסטונג, זויבערסטער אויספירונג פון רעפעראַטורן ׀ שיקט גלייך צו די באַ-שעדיקטע ספּאַציע-קיילן!

נומעריר-מאשינעס ׀ נומעריר-ווערק

פארלאנגט ליסטע 16!

עקספּארטיר זייט יארן אין אלע קולטור-לענדער

Theodor Koschel

Leipzig W. 32— J

1632

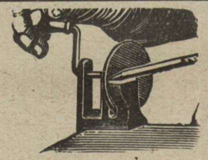

נייס

מ סקאט-נוס-רייבער
ציטראָן-רייבער
שטאל-האלטער פאר באקערייען
שטעמפל-האלטער-פאר ביורא

פאבריקאנט

Karl Schlirf, Nürnberg

Burgstraße 28

אין פארשידענע אופנים צו פארווענדן

Rudolf Stern

Celluloid u. Metallwarenfabrik

Nürnberg O 11

ספעציאל-פאבריק פאר
פיל-בליישטיפטן
פיל-פעדערהאלטער
רעקלאמע-ארטיקל

פארטרעטער געזוכט

ער איז ווידער דאָ

דער האמער Nr. 1573

■

וואס האָט זיין גלייכן ניט און וואס

פאלט קיינמאָל ניט ארונטער פון שטיל

פונקט ווי פריער ווערט ער צוגעשטעלט אין 0—6 №

פון די

GEBR. FRANKE A.-G.

Mühlhausen in Thür. 29 (Deutschland)

שנעלפרעס Mann 59 × $93^1/_2$ צמ. אין ראדיוס. שנעלפרעס Heidelberg $46^1/_2$ × 62 צמ. אין ראדיוס, טיגל-דרוק-פרעסן, באָסטאָן-פרעסן, שנייד-מאַשינעס, קארטאָן-שערן, פערפאָריר-מאשינעס, כלערליי מא-שינעס פארן גראפישן פאך

1856

געברויכט, — גאראנטירט פולשטענדיק ניי רעפארירט

PAUL HAASE, Leipzig S. 3, Schenkendorfer Straße 43

אלס ספעציאַל-פאַבריק פון

צאלשטאקן

שטעלט צו שנעל, ביליק און גוט

C. S. REICH A.G.

Schweina in Thür. (Deutschland)

סטאניאל

(פון צין און אלומיניום)

צו פארפאַקן: שאָקאָלאַד, קאָנפעקט און קעז. ׀ מיר ליפערן פאר דער גאנצער וועלט.

Kluge u. Winter, Hamburg 20

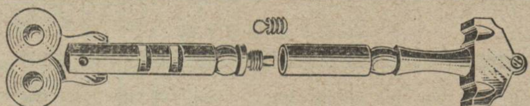

■ גלאָז-שניידער מיט שטאָל-רעדלעך און גלעזער-דיאמאנטן שטעלט צו די ספעציאל-פאבריק

I. Eichleitner, Weiden / Bayern 25

J. Weber, Forst (Laus) Deutschland

שטעלט צו זייט 28 יאר אלס ספעציאליטעט

טראַנסמיסיע-קאַנאַטן און די דערצו נויטיקע

מאנטאזשן, זעלבסט-שפּינער-קאַנאַטן, שפּינדלשנורן, בינדפאָדים

Maschinenfabrik
Aug. Göbel Nachf.
Inh. Walter Meyer, Ing.
Ems - Lahn (Deutschland)

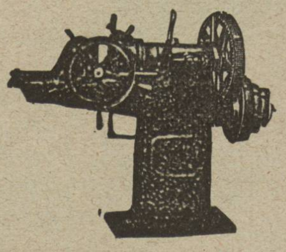

געווינד־
שנייד־מאשינעס,
אויך איינפאכע
צאפן־
פרעז־מאשינעס

Fassbinder & Co.
G.m.b.H. Solingen

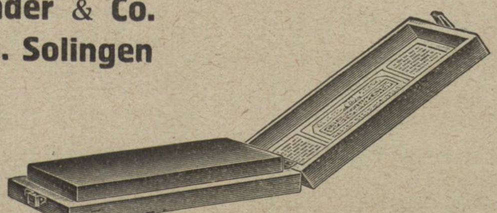

אימפארט
פאבריקאציע
עקספארט

אלערליי שארף־שטיינער
פאר האנטווערק און אינדוסטריע

געגרינדעט
אין 1906

טאַשן־טורציילער
שטויס־ציילער
אומלויף־ציילער
שטיק־ציילער

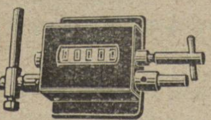

I. Hengstler K.-G., Zählerfabrik
Aldingen 23 bei Spaichingen (Deutschland)

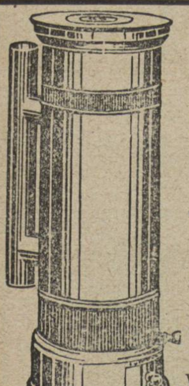

דויער־ברענענדיקע אויוונס
„KRONE“
וואס ווערן געהייצט מיט זעג־מעל (אָפּילקעס)
מ׳קאָן פאַרברויכן אלע האָלץ־אָפּפאַלן
דער־בער ביליקסטער דויערברענען פון אויון
פון 10—8 שעה נאָכאַנאַנד
הייצאויוונס אין כלערליי פארמאַטן
קעפּ־ און פורניר־אויוונס, קיך־פּליטעס
קעסלען פאר צענטראל־הייצונג
Mitteldeutscher Ofenbau
PROTTE & CO.
vormals Kronen-Werk G. m. b. H.
KASSEL 35 (Deutschland)

פרוזשינעס
פון אלע
מינים
און אַרטן

Federn **aller Art**
Spiralfedernfabrik
Ing. A. Herrmann, Oberoderwitz i. Sa.

שניץ־עקבערס
און שנייד־אייזן
שטעלט צו אמביליקסטן
JOSEF BARTHELMESS
SCHNEIDEWERKZEUGE
Erlangen – Bayern

שלייף־ און
גלאט־שטיינער
פאר אלערליי
ספעציאליטעטן
זינט 1790 יאָר

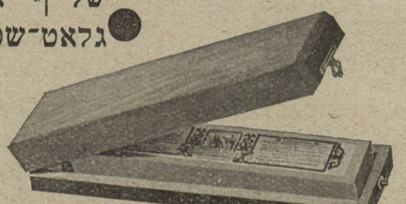

Kom.-Ges.
J. G. Escher Sohn
Sonneberg-Unterlind, Post Oberlind i Thür.

פייל־מאַשינעס
(איינפאכע און דאָפּלטע)
מיט א נייעם אָנטריב, דייטשער מלוכה־פּאַטענט
איינפאַכער טראַנסמיסיע־ און עלעקטרישער אָנטריב
Lange & Geilen
די גרעסטע ספעציאַל־פאַבריק פון פייל־מאַשינעס
Halle a. d. Saale (Deutschland)

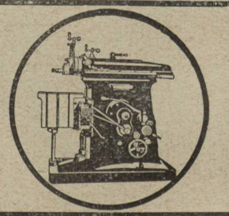

ELEKTRO-INDUSTRIE OFEN-FABRIK
Hugo Hanusch, G. m. b. H.
Berlin SW. 68

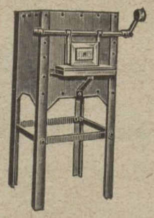

עלעקטרישע אויוונס צום הארטעווען,
גליהען, איינברענען, טריקענען פאר די
מעטאל־אינדוסטריע, כעמישע אינדוסטריע
קעראמישע־ און גלאז־אינדוסטריע און
פאר לאבאָראטאָריעס

פּראָביר־אויוונס 1500°C * זאלץ־טיגל־אויוונס ביז 1200°C

דארפט איר האָבן
פּאָרמעס
אדער
שטאַנצן
צו פאַבריצירן סערוויזן
(מעסער, גאָפּל, לעפל)
דאַן פאדערט דאָך
אָפּערטן באַ דער ספעציאַל־פאַבריק
Fr. Teutenberg, Lüdenscheid, (Deutschland)
עקספּאָרט אין אַלע לענדער

יעדע פרוי, וואס וויל אירע וועש וואשן

זויבער און היגיעניש, אָן מי און אַרבעט,

באנוצט דעם וואש־אַפּאראט

וואש־מאשין

„TRUMPF“

D. R. G. M. 886820/1064374

וואס ווערט אין דייטשלאנד און אויסלאנד דורכאויס באנוצט פון די פרויען. ביליקער פרייז, האלט זיך לאנג, איינפאך אין באנוצן פראַספעקטן אומזיסט

Metallatom G.m.b.H.

Köln-Ehrenfeld, Lichtstraße 27

1619

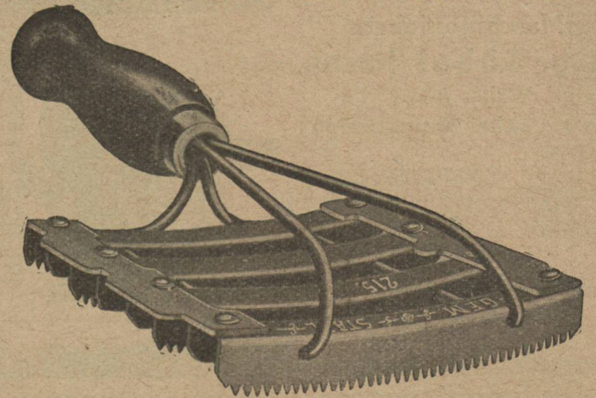

ווער האט פאר דער מלחמה פּראָדוצירט

פערד־קעם (סקרעבניצעס)

Nr. 215 — 207 — 250 — 0215 — 0271

וואָס האָבן ניט געהאַט

זייער גלייכן אין קוואַליטעט און פרייז

???

און בא וועמען קאן מען זיי היינט נאך

באקומען פון דער זעלביקער קוואליטעט

פון די

Gebr. Franke, Aktien-Ges.

Mühlhausen in Thüringen 29 (Deutschland)

„CITY“

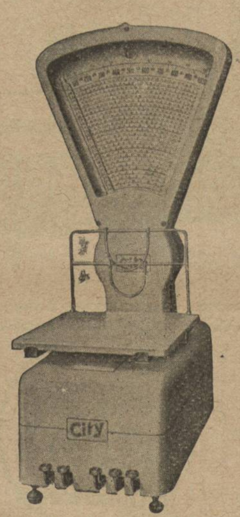

די וואג פון

מאָדערנעם סוחר

אַרבעט דורך איינפאַכן דרוק

ווי א קאנטראל־קאסע

מ׳ברויכט ניט קיין געוויכט

שנעלע באדינונג

פון די

קונדן

Schnellwaagenfabrik

„CITY“

Karl Lieberwirth, Leipzig C 1

Grenzstraße 27 **11389 טעלעפאן**

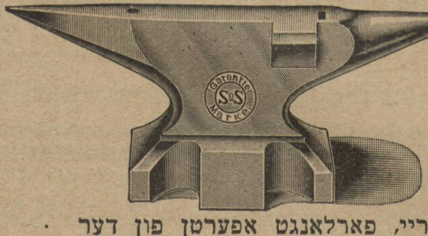

אויב איר דארפט

האָבן

קוואַליטעט

אַמבאָסן

און כלערליי

געצייג פאר שמידעריי, פארלאנגט אפערטן פון דער

ספּעציאל־פאבריק פאר

קאָוואדלעס געשמידט מיט דער האנט, גוט באדעקט מיט

שטאָל און מאשינעל באארבעט

Sichelschmidt & Schlasse, Hammerwerke

Altenvörde in Westfalen

לאנינגערס איינהייטס־איינריכטונגען

פאר קינסטליכן רעגן

פאר גערטנעריי, קליינע און גרויסע לאנדווירטשאפטליכע

אונטערנעמונגען זיינען די פּראקטישסטע איינריכטונגען פאר

קינסטליכער באוואסערונג.

באַם אָנפרעגן מוזן צוגעלייגט ווערן פלענער, אין וועלכן ס׳מוז אָנגעוויזן ווערן

דער אָרט, פון ווו מ׳נעמט וואַסער. דער אדרעס פון דער פירמע איז:

Lanninger-Regner A.-G.

Frankfurt a. M. — Roedelheim

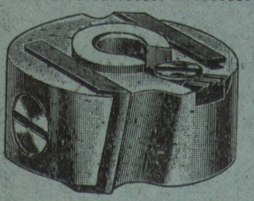

זיכערהייט־, פאלץ־ און
הובל־קעפ, עגבערס און
מאשינעס־מכשירים פאר
האלץ־באַארבעטונג
שטעלט צו

Jakob Schmid
Bohrer- und Werkzeugfabrik
Oberkochen, Württbg.

איך שטעל צו אלס ספעציאליטעט:

צופּ־מאשינעס

פאר אויפצופן דעם פּאָלסטער־מאטעריאל
מיט אדער אָן מכשירים צו באזייטיקן
דעם שטויב.

ריייניקונג־מאשינעס פאר בעט־פעדערן

פאר געניצטע און רויע פעדערן אין
אלע גאַנגבארע גרויסן.

פאדערט פראספעקטן און אויספירליכע פארשלאגן!

August Wallmeyer
Maschinenfabrik u. Eisengießerei, Eisenach (B.)

לעֶזט און פאַרשפרייט די „אָרט״־ידיעות

לעזט די „ארט״־ידיעות״

ברויכט איר ארבעטס־קרעפטן?

איבערצופירן היי, שטרוי, גארבן א.ד.גל.
— דער אָסטערידער עלעוואטאָר
פאַרשפּאָרט עס אייך. ער פירט איבער
אלע אייערע פעלד־פראָדוקטן פון וואגן
אין געביידע. איר קאנט אים אויך באַ־
נוצן צו טראנספּארטירן בוריקעס, מיסט
און בוי־מאַטעריאַל. איר שפּארט איין
מיט אים טייערע ארבעטס־קרעפטן און
צייט און דערגרייכט דורך אים די נוי־
טיקע באם שניט מאַסן־לייסטונגען

Osterrieder-Werk, Memmingen 48

די גרעסטע ספעציאל־פאבריק פאר לאנדווירטשאפטליכע
איבערפיר־מיטלען אין דייטשלאנד.

12035

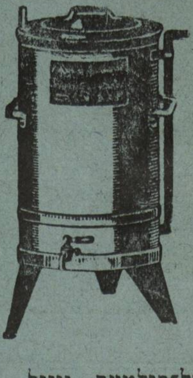

איייל־רייניקער
(נייע ערפינדונג)

1 „מערקור״

גיט יעדער פאבריק און ווארשטאט די מעג־
ליכקייט צו פארוואנדלען די אייל־רעשטן
(אין מינעראל־, פלאנצן־ און פיש־אייל) אין

פרישן אייל

ביליקער הכנסהדיקער אייל־פילטער, ווייל
ער ארבעט תמיד זעלבשטענדיק אָן שום
מענשליכע אדער מעכאנישע הילף ●
קיין אינדוסטריעלע און לאנדווירטשאפט־
ליכע אונטערנעמונג קאן זיך אָן דעם ניט
באגיין ●
בעסטע רעפערענצן פון גרויס־, מיטל־ און קליין־אינ־
דוסטריע אין דייטשלאנד און אויסלאנד

פאַרלאנגט אַפּערטן באַ

Fritz & Willy Fehrmann
Leipzig, Brau Straße 24

Fr. Ott & Co.
Hobelfabrik
Ochsenfurt
am/Main
(Bayern)
●
פאבריצירט נאר

קוואליטעט־סחורה: הובלען, הובל־ביינק, האַנט־זעגן א.ן קליין־
געצייג פאר אלערליי בעל־מלאָכות און וואַרשטאטן פאר
האָלץ־באארבעטונג

August Jungnickel - Hamburg 36

ABC-Str. 30/36 — 1892 געגר׳ — Kellereiartikel טעל׳־אדר׳

„Genau“ D R.G.M. קישקע־קאַליבער־מעסט־אַפּאַראַט מיט פּאַרגרעסערטער סקאַלע.

ספּעציאַל-פאבריק פוּז מאשינעס
פאר
ק י ש ק ע ס ־ א י נ ד ו ס ט ר י ע

קישקע־אָפּשוימונג־, מעסט־ און וויקל־מאשינעס, אויסבלאָז־ און סאָרטיר־צוגרייטונגען, קאַליבריר־אַפּאַראַטן, מאַשינעס צו רייניקן די קישקעס און אַראָפּנעמען די פעטס, הייס־וואסער־צוגרייטער, פּאַק־פּרעסן, שינד־אפּאַראטן פאר גרויסע פי (גסות)

Molitor

Bürsten und Pinsel

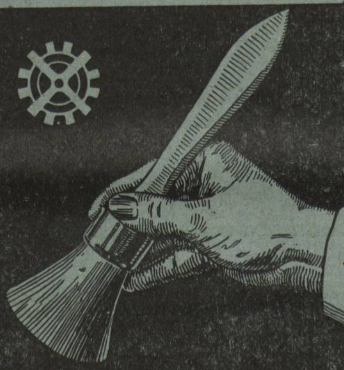

Qualität!

פאַרלאַנגט אונזער קאַטאַלאָג
№ 28 a פאַר הורטאָוניקעס

C. v. Molitor. Pinselfabrik Bretten Baden

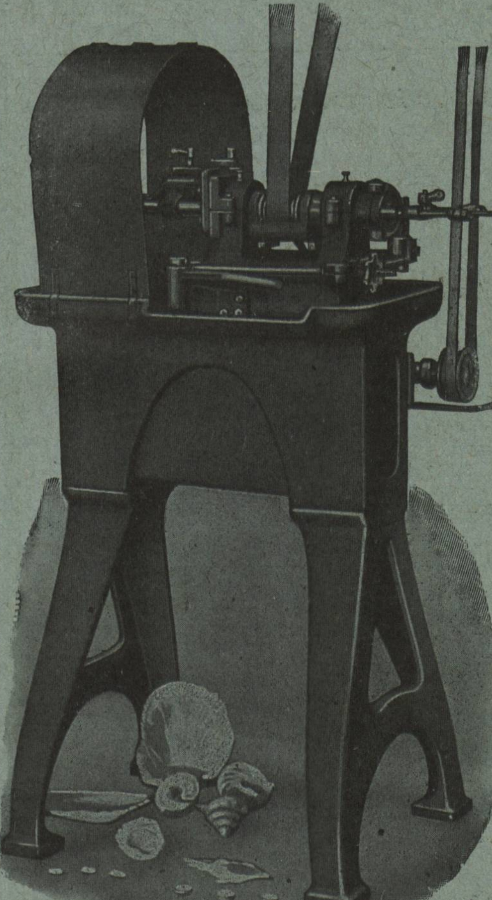

מאַשין פון
העכסטער
לייסטונג
„Takas“

Sächsische
Bürsten- u. Knopfmaschinen Werke G. m. b. H.
Zwickau
(Sachsen)

לייגן פאר:
קנעפּ־מאשינעס
מאדערנע
אויספירונג
און
בעסטע
קוואַליטעט

Robert Kuhnt, Geyer i. Erzgb.

Mühlenbauanstalt und Maschinenfabrik

פולשטענדיק אויסבויען און איבערבויען
מ י ל ן
פאבריקאַציע
פון אַלערליי מאָל־מאַשינעס
פולשטענדיקע רייניקונג־אַפּאַראַטן
אַספּיראַטאָרן
שפּיץ־ און שייל־מאַשינעס
„Germania“

שטויב־זאַמלער **„Universal“**
וואַלצן־שטולן
פון דער גייסטער קאָנסטרוקציע
פלאַן־זעער
פריי־הייגנענדיקע און פריי־שטייענדיקע
אַספּיראַציאָנס־מכשירים